

Arap Lobisi ve ABD Dış Politikası

İki devlet çözümü

Khalil Marrar

I/

ABD dış politikası ve iki devlet çözümü

İsrail-Filistin çatışması söz konusu olduğunda pro-İsrail baskıyı engelleyebilecek anlamlı bir pro-Arap lobisinden bahsetmek mümkün müdür? Pro-Arap gruplar zayıflar mı yoksa hiç mi yoklar? Ancak ABD halkı ve politika yapıcıları iki devlet çözümünü kabul ettiklerine göre bu uyarılar pek gerçekçi olmayabilir. Amerika'nın İsrail-Filistin çatışmasındaki tutumunu belirlemekte, pro-İsrail lobisi kadar Amerikan kamuoyunun iç ve dış gelişmeler karşısında verdiği tepkiler, ve daha da önemlisi Arap lobisinin de payının olduğu bu kitabın temel savıdır.

İsrail ve Arap komşuları arasındaki 1967 yılındaki savaşın ardından Amerika politika üreticileri Yahudi devletine bir Soğuk Savaş müttefiği olarak verdiği desteği arttırdılar. İsrail Batı Şeria ve Gazze üstündeki hakimiyetini arttırırken ABD ile İsrail arasındaki “stratejik ittifak” Ronald Reagan yönetiminde derinleşti. Kongre üyeleri ağırlıklı olarak pro-İsraildi ve Amerika, Filistin ulusalcılığını reddederek İsrail'in işgal altında topraklardaki hakimiyetini kabul ediyordu. On yıllar sonrasında Birleşik Devletler Yahudi müttefiğine bağlılığını sürdürürken bir yandan da bu kitapta açıklanacak sebeplerden ötürü Filistin'in özerkliğini de destekleyecek ve en nihayetinde iki devlet çözümünden yana olacaktı. ABD eski Başkanı George W. Bush, kalıcı barış için iki devlet çözümünün neredeyse evrensel çapta destek gördüğünü belirtirken iki parlamento kararına atıfta bulunuyordu; 1397 (2002) ve 1515 (2003).

İlgili tüm uluslararası aktörler – İsrail, Filistin Ulusal Otoritesi, Avrupa Birliği (AB), Rusya Federasyonu ve Arap Ligi de dahil olmak üzere – Bush'un deyimiyile bir ‘yol haritası’ olan ve kalıcı bir, iki devlet çözümüne doğru giden adımları belirleyen kararları kabul ediyordu.

Gayriresmi olarak, barışı sağlamak için Filistinlilere Gazze ve Batı Şeria'da bağımsızlık verme fikri Jimmy Carter'ın başkanlık dönemine dayanır. 17 Eylül 1978'de imzalanan Camp David anlaşmasının ardından Başkan Carter, açıklığa

kavuşturmasa da, İsrail’de Judea ve Samaria olarak bilinen bölgelerde bir Filistin anavatanı kurulmasını öngörüyordu. Fakat Amerika’nın iki devlet çözümünden öncesine dayanan “sınırlı otonomi” şeklindeki resmi desteği, Soğuk Savaş sonrasına denk gelen Bill Clinton dönemine dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (1967) ve (1973) dönemi kararlarını ABD prensipte desteklemiş olsa bile, Carter yönetimi istisnası dışında, Filistinlilerin bir anavatanı olması fikrini hiç desteklememiştir. Öte yandan, İntifada (1987) ile başlayan, Berlin Duvarı’nın yıkılması (1989) ve ilk Körfez savaşının son bulması (1991) ile devam ederek, müteakip Sovyet komünizminin çökmesi (1991) ile Amerika yönünü, İsrail-Filistin savaşına siyasi çözüm bulmaktan yana değiştirdi. 11 Eylül sonrası dönemde uluslararası unsurlar da bu yol haritası üzerine konsensüse vardı. Neticede, iki devlet planını uluslararası olaylar kadar, bu olayların iç unsurlarla girdiği etkileşimle açıklamak gerek.

Neden iki devlet?

Bu çalışmanın temel sorusu: Amerika barış formülünü kurarken neden önceleri “sadece İsrail” perspektifinden artık “İsrail ve Filistin” perspektifine geçti?

Son dönemde Araplar ve Yahudiler için tek devlet, iki uluslu devlet argümanı güç kazandı, iki devlet çözümünün zamanının artık geçtiği fikri öne sürülüyor. Ancak Amerika ve uluslararası toplumun tercihleri hala iki devlet çözümünden yana.

ABD’nin iki devlet çözümünden yana dış politikasındaki iç faktörler bu kitapta üç başlık altında inceleniyor;

1. İsrail-Filistin meselesinde kamuoyu ve politika yapımcılar ile etkileşimi
2. Pro-İsrail lobisi
3. Pro-Arap lobisi

Söz konusu bu üç unsur şu tarihi süreçler içerisinde izlenecek; 1970’lerin Camp David dönemi, 1980’lerde İsrail ABD’nin stratejik müttefiği olduğu Ronald Reagan dönemi, George W. Bush’un başkanlığı, Soğuk Savaş’ın son bulduğu ve Oslo barış sürecinin sürdüğü Clinton yılları (1993-2001), ve teröre karşı savaş ve Irak savaşı yılları (2001 sonrası). Bu dönemler içerisinde iki önemli uluslararası düzenin varlığı dikkate alınacak; Birleşmiş Devletler ve Sovyetler Birliği arasında geç dönem 1970-1980 yıllarında hüküm süren Soğuk Savaş çift

kutupluluğu, ve 1990'lar ile 2000'ler boyunca süregelen Soğuk Savaş sonrası askeri, siyasi ve ekonomik Amerikan hegemonyası.

Dış politika karar alım sürecini anlamak

Etnik lobcilik ve FPA¹

Dış politika analizi büyük oranda, bir yandan iç domestik organizasyonlar ile etkilemeye çalıştığı insanlar ve bir yandan da politika yapımı sürecinde etkisi olan aktörlerin ideolojik taahhütlerine eğilir. Geleneksel gerçekçi (realist) paradigma çerçevesinde her ne kadar devletlerin dış politikasında çıkarların belirleyici olduğu fikri öne sürülse de, çok sayıda akademisyen ise dış politika analizinde 'fikir'lerin de önemli bir yer tuttuğuna değinir. Diğerleri de, küreselleşme, terörizm ve uluslararası yönetim gibi unsurlar üzerinde durur.

Alternatif açıklamalar getirmeye çalışan kimileriye, ulusal çıkarlara karşı olarak kendi gündemlerini sürdürmeye çalışan domestik gruplara dikkat çeker. Realist paradigmanın aksine Melvin Small, dış politikanın şekillenmesinde iç grupların etkisi ve devletin kurumları arasındaki iktidar mücadelelerinin oynadığı rolü anlatır. Bu çerçevede etnik gruplar, yerel meselelerden uluslararası konulara kadar farklılık gösteren geniş bir yelpazede hükümet politikalarını etkilemek için çaba sarfederler.

Bu gruplara örnek olarak, Amerikalı Araplar ABD politikalarının şekillenmesinde rol oynamaya çalışsalar da, bu konuda genel olarak başarılı olamamışlardır. Bu başarısızlığa genelde İsrail lobisinin görece çok daha kuvvetli olması gerekçe gösterilir. Georges Corm bu argümanı, "ABD hükümetini, Arap dünyasının haklı iddia ve taleplerine yönelik taşıdığı ahlaki sorumluluktan akladığı" gerekçesiyle eleştirir. Neticede Arap lobisi de, Amerika'nın bölgedeki İsrail-Filistin çatışmasına bir çözüm bulmak yönünde baskı uygulamak, Filistinlilere İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeleri için bir fırsat yaratmaya çalışmıştır. Diğer taraftan, İsrail'e destek verdiği bilinen ABD, İsrail devletinin uzlaşmazlığının da suç ortağı pozisyonundadır. Vaughn Shannon, ABD Kongresi'nin bu denli İsrail yanlısı haline gelmesinde İsrail lobisinin (özellikle de AIPAC'²) etkisinin büyük olduğunu vurgular. Abraham Ben-Zvi, İsrail'in 1960'ların sonlarında düşmanlarına karşı kazandığı zaferle 1967'den bu yana, hem Filistin devletinin rekabetine hem de Soğuk Savaş

¹ Foreign Policy Analysis – Dış Politika Analizi

² AIPAC- American Israel Public Affairs Committee – Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi

sonrasındaki uluslararası zeminin değişmesine ayak uydurarak günümüz politikasına şekil vermeye devam ettiğini belirtir.

Patrick J. Haney ve Walt Vanderbrush gibi isimler ABD dış politikasını bu tür etnik grupların etkisini ön plana çıkarmadan daha genel olarak incelediler. Bununla birlikte pro-İsrail etnik lobisinin etkilerini entellektüel anlamda çok ilgi çekmesine rağmen Arap lobisi bu kadar ilgi görmedi. Burada mantıklı olan soru şudur: etnik lobcilik ve etkilemeye çalıştığı kamuoyunun, politika yapımı üzerinde bir etkisi oluyor mu? Eğer etkisi oluyorsa buna müteakip, bugüne kadar ne etkisi oldu ve bundan sonrası için etkisi devam edecek midir?

Domestik, uluslararası ve sistemsal etkenlerin yanısıra 1990 ve 2000'lerde küreselleşmenin daha çok ilgi görmesiyle, "enformasyonel lobcilik" denilen bir tür lobcilik sorgulanmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımlar lobcilerin belli amaçlara ulaşmak üzere bilgiyi nasıl kullandıklarını görmeyi amaçlar.

Ne olursa olsun, domestik etkenlerin devlet katındaki ve yapısal düzeydeki değişimlere ayak uydurmak durumunda olduğu görülmektedir.

Kathleen Christison, Başkan Bush döneminde ABD'nin İsrail yanlılığını, iki ülkenin de terörizme karşı verdiği mücadele, Bush ile İsrail devleti liderleri arasındaki ilişkiler, İsrail yanlısı ve evanjelist Hıristiyan lobiler ve ABD hükümetindeki neo-muhafazakar ideolojinin tahakkümü ile açıklar.

Her ne kadar Amerikan-İsrail ittifakını ortak kültür ile açıklamak mümkün olsa da bu yeterli değildir. Başka unsurların da dikkate alınması gerekir. Örneğin, Amerika ile İsrail arasında var olduğu algısı yerleşmiş olan kuvvetli toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi bağları vurgulayan kuvvetli İsrail lobisi bu kültürel ortaklığı yeniden üreterek ve Arap dünyasından da uzaklaştırarak, Yahudi devletinden yana politikalar üretilmesinde etkin olmuştur. İki lobi arasındaki rekabet derinleştikçe, Arap lobisinin başarısı da, İsrail işgali altındaki Filistinlilerin dramının fark edilmesini sağlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma esas olarak dış politikada etkin olan domestik unsurların önemini incelese de, uluslararası ortam kadar inceleme altına alınan devletlerin nitelikleri de önemli bir yer tutar.

Çatışmadaki ABD dış politikası

ABD'nin Orta Doğu'daki durumu her daim ızdırıp veren bir paradoks olmuştur. Bir yandan büyük çoğunluğu Arap/Müslüman olan bölgedeki çıkarlarını gözetirken bir yandan da bölgede bir yerleşimci kolonisi olarak algılanan İsrail'e bağlılığıyla çıkarları kısıtlanmıştır. Kimisi İsrail'e olan bu bağlılığı Washington DC'deki kuvvetli İsrail lobisine bağlarken, Illinois eyaleti kongre üyesi Paul Findley bu bağlılığın Amerika'nın İsrail-Filistin çatışmasındaki tarafsızlığına zarar verdiğini dile getirmiştir. İsrail lobisi gruplarının İsrail hükümetinin bir uzantısı gibi çalıştıklarını ileri süren Finley bu durumu iki sebepten ötürü kabul edilemez bulmuştur: İlk olarak İsrail devleti ABD'nin değil kendi çıkarlarını gözetmektedir. İkincisi ise, bu iki devletin çıkarları nadiren örtüşmektedir, aksine çoğunlukla çatışma içindedir.

Findley'nin İsrail lobisine direncin zayıf olduğu o günlerde keşfettiği şey günümüzde de geçerliliğini koruyor: Yahudi devletine verilen desteğin kalbinde, bu devletin lobi makinasının kendisine karşı gelen herkesi yok edeceği algısı yatıyor. İsrail lobisi gücünü, kendisinden yana olanları ödüllendireceği beklentisinden değil kendisine karşı çıkanları cezalandıracağı yönündeki korkudan alıyor. Pro-İsrail gruplar sadece siyasette değil aynı zamanda akademi ve medyada da şantaj yapma gücüne sahipler. Finley pro-İsrail lobisine karşı, lobinin politikalarının Birleşmiş Devletler'in çıkarlarına verdiği zararı gösteren bir eğitim sisteminin kurulması fikrini savunmuştur. Bu program bugün bile gerçekleşmesi güç bir programdır.

ABD ve İsrail arasındaki bu "özel birliktelik" sonucunda Orta Doğu'da Yahudi devletinin çıkarlarının dışında bir şeyi düşünmek Amerika için tabu haline gelmiş, ya da yasaklayıcı bir biçimde maliyetli olmuştur. Üstelik bu durum Finley'in çalışmasını yaptığı 1980'lerin ortasındaki stratejik ittifak dönemiyle kısıtlı değildir.

Findley'in ardından Cheryl Rudenberg "olağanüstü ve çelişkili birliktelik" olarak nitelediği durumu açıklamak için iki domestik etken önermiştir:

1. Arap dünyasının karmaşıklığına dair hatalı varsayımlardan doğan, fakat zamanla Amerika'nın dış politikasını belirleyen elit tarafından mutlak hakikat muamelesi gören, İsrail'in, ABD'nin Orta Doğu'daki iktidarının bir uzantısı ve ABD'nin çıkarları için stratejik bir varlığı olduğu yönündeki yanlış anlamadan ibaret algı

2. Pro-İsrail lobisinin Amerikan iç politikasındaki iktidarı

Bu kitap, Findley ve Rudenberg'in çalışmalarının temel tesis ettiği literatüre katkıda bulunacaktır. Rudenberg, İsrail lobisinin medyaya erişiminin ve finans kaynaklarının kuvvetine atıfta bulunur. Ayrıca, İsrail lobisi, 11 Eylül öncesi dönemde bile İslamcılığı komünizm tehlikesinin yerine koymaya çalışmış, 11 Eylül sonrasında da İsrail devletini, teröre karşı küresel savaşta ABD'nin yanında lider konumuna yerleştirmiştir.

Lobicilik üzerine süren tartışma

Thomas Dye'a göre bir lobici, "hükümetin politika ve eylemlerini etkilemek için çalışan kişidir". Bu tanıma göre doğrudan ve dolaylı yoldan lobi yapılabilir. Filistinliler açısından bu daha dolaylı yollardan – kamuoyunu etkileyerek ve hükümet yetkilileri veya medya kuruluşlarının talepleri üzerine görüş vererek gerçekleşirken, İsrail lobisinin daha büyük bir ağırlığı olduğu ortaya çıkıyor. 1980'lerden (Findley ve Rudenberg'in İsrail lobisini çalışmalarıyla ifşa etmelerinden beri) bu yana Arap lobisi – özellikle de İntifada ve barış sürecinin başlamasının ardından – daha rekabetçi hale gelmek üzere çabaladı.

Terörizme karşı savaş sürecinde John Mearsheimer ve Stephen Walt, İsrail lobisinin ABD'yi, İsrail ile çıkarlarının örtüştüğü konusunda ikna ederken kendi ulusal çıkarlarından en çok uzaklaştıran çıkar grubu olduğunu belirterek lobicilik üzerine tartışmayı tekrar canlandırdı. İsrail devleti, ABD'yi olağanüstü miktarda maddi ve manevi kayba neden olan savaşların içine sokarken Mearsheimer ve Walt, kapsamlı bir çalışma boyunca kanıtlara dayanarak İsrail'in Amerikan devleti için sadece "stratejik bir yükümlülük" olduğunu ortaya koydular. Bunun bir örneği de İsrail'in 2006'daki Lübnan savaşında egemen bir ülkeyi işgal etmesi ve Afrika, Asya, Latin Amerika ve Avrupa'dan itirazlar yükselirken Amerika'nın müttefiğini korumak için devreye girmesidir. Mearsheimer ve Walt "Filistinlilerin şeytanlaştırılması" ve Irak savaşını da bu listeye ekliyorlar.

Pro-İsrail lobi iki ülkenin "stratejik ittifakının" evvelden beri geldiği yönünde propaganda yapmaktadır ve güncel durumda ise, iki ülkenin de ortak düşman olan İslami teröre karşı savaşta buluştuğunu farzetmektedir.

Mearsheimer ve Walt ikilisinin argümanlarına karşı geliştirilen pozisyonlar genel olarak;

1. Amerika'nın çıkarlarının İsrail lobisi olmadan da aynı şekilde olacağını ve
2. İsrail lobisinin, zaten politika yapıcıları tarafından benimsenen görüşleri öne sürdüğü için kuvvetli olduğu şeklindeydi.

Daha sonradan ikili bu argümanları da çürüttüler.

Tıpkı Mearsheimer ve Walt gibi birçokları pro-İsrail lobisinin Amerikan politikalarındaki kuvvetli etkisini çalışmış olsa da, pro-Arap lobisi çok nadiren çalışıldı.

İsrail-Filistin çatışması bağlamında, İsrail'in amacı İsrail'deki Yahudi üstünlüğünü sağlamak olduğu için iki devlet çözümü iki tarafın lobilerinin de işine geliyor gibi gözüküyor. Fakat bunun dışında iki lobi de, çatışma ortamında kendi amaçlarını ilerletmek için politikalar üretilmesi için çalıştılar. İsrail lobisi Filistin topraklarındaki işgalini destekleyen politikaların çıkması için uğraşırken, Arap lobisi ise, “çok taraflı bir anlaşma ile Filistinlilerin, 4 Haziran 1967'de işgal edilen topraklar üzerinde kendini sürdürebilir bir devleti kurma hakkının tanınması” için çaba harcadılar.

Kamuoyu ve politika yapıcılar

Kamuoyunu ve karar alım süreci üzerindeki etkisini çalışmak hala üretken bir egzersiz olmaya devam ediyor. Richard Sobel kamuoyunun karar yapım aşaması üzerindeki etkisiyle ilgili olarak, “demokrasimizin temel dayanaklarından biri halkın iradesini yansıttığıdır” diyor.

Amerika bağlamında kamuoyunun ABD dış politikası üzerindeki etkisi “izolasyonizm” ile “müdahalecilik” olarak iki hatta ayrılabilir. İsrail-Filistin çatışması özelindeyse, Amerika tarihsel olarak düzenli bir biçimde müttefiğinin lehine müdahalelerde bulunduğu için kamuoyunun bu müdahalelerden yana eylem kararı alınmasında nasıl bir etkisinin olduğunun araştırılması gerekir.

Kamu hassasiyeti ve halkın tercihlerinin dış politikayı ne denli etkilediği bir tartışma konusu, zira Amerikalıların büyük bir çoğunluğu iki devlet çözümünü tercih etse de Birleşmiş Devletler'in politikacıları bu çözümün gerçekleşmesi için yeterince baskı uygulayamadılar. Belki de bu durumda Amerikan psikolojisindeki yerleşik Yahudi-Hıristiyan bilincin etkisi vardır ve bu haliyle bu çalışma kültürel incelemelerin de alanına girmektedir.

Bununla beraber pro-İsrail grupların bu kültürel yakınlığı nasıl vurguladığının da anlaşılması gerekmektedir. Amerikalılar İsrail-Filistin çatışmasında, genelde taraflardan birini diğerine karşı tutarken, dış politikanın şekillenmesinde etkisi olan elitler ise Washington'daki lobicilik faaliyetlerinden etkilenmektedir.

Kamuoyunun hükümet koridorlarına nasıl yansıdığı üzerine çalışan Muhammed K. Shadid, ortalama Amerikalının aklında İsrail'in, bir ABD imgesi gibi, "demokratik ve ilerici" şeklinde, Filistinlilerin ise basitçe İsrail'in "düşmanı" olarak canlandığını savunuyor. Shadid, İsrail'in "komünizme karşı son kale" görüntüsünü Soğuk Savaş sonrasında, terörizme karşı güçlü bir müttefik olarak değiştirdiğini belirtiyor.

Buna karşın Filistinlilerin bir ulus olarak varlığı tanınsa da, İsrail yanlısı ABD'li politikacıların hala büyük oranda Filistin bakış açısını bloke ettiği ortaya çıkıyor. İsrail'in güvenliği ve müzakerelere yaklaşımı hala daha belirleyici iken, Filistinlilerin güvenliği ve müzakerelere hazır olup olmaması ABD'nin hesaplarında nadiren bir rol oynuyor. Filistin bakış açısının engellenmesi hem elitler, hem de kamuoyu düzeyinde vuku buluyor.

ABD'de kamuoyu, politikaların belirlenmesinde kuvvetli bir rol oynasa da söz konusu Orta Doğu tartışmaları olunca birçok siyasi etken, medya ve özellikle de lobi faaliyetleri hala politikacıların algısını belirlemeye devam ediyor.

Tarihsel sinopsis

Karen Puschel'e göre 1980'ler boyunca ABD-İsrail ilişkilerini aşağıdaki unsurların ortaya çıkması belirlemiştir:

1. Ulusal Güvenlik Konseyi'nin ABD-İsrail ilişkilerinde önemli bir yere sahip hale gelmesi
2. ABD'nin bölgedeki çıkarlarını sağlamadaki yetersizliği sonucunda bu durumu gözden geçirmesi
3. Sovyet Birliği'nin ABD'nin Orta Doğu politikalarında önemli bir unsur olarak tekrar ortaya çıkması.
4. İç baskıların ABD-İsrail ilişkilerinin iyileşmesi yönünde olması.

Soğuk Savaş'ın 1991'de sona ermesinin ardından Bush yönetimi de İsrail-Filistin sorununa, tıpkı kendinden önceki dönemde olduğu gibi çözüm getirmeyi reddetti. Fakat bununla birlikte Soğuk Savaş sonrasında, İntifada ve 1. Körfez Savaşı dönemlerinde ABD'nin içindeki baskı grupları ile Arap lobisi bu tavrın

değiştirilmesi için mücadele verdi. İntifada'da ABD, İsrail işgalinin devam etmesinin mümkün olmadığını anlarken, Körfez Savaşı döneminde ise Arap lobisi, Saddam Hüseyin gibi kabul edilemez isimlerin Filistin sorunundan faydalanarak kitleleri yanına çekmeye çalıştığı tezi üzerinde durdu.

İsrail ve Filistin arasındaki Oslo görüşmeleri ABD'nin denetimi altında Clinton döneminde gerçekleşti. Clinton'ın Camp David'deki son çabasının ardından George W. Bush yönetime geldi. Bu dönemde Bush yönetimini meşgul eden 9/11 ve Irak Savaşı yüzünden Bush, başından beri, İsrail-Filistin sorununa karışmayan bir yol izledi. Bu da İsrail'e destek, Filistinlileri ise kendi başlarının çaresine bakmaları için bırakmak demektir.

Pro-Arap lobisi

Pro Arap lobisinin iki boyutu vardır; iç ve dış. Dış lobicilik genellikle ulus-devletlerin petrol ihracatı ve silah satışı gibi çıkarları çerçevesinde yapılırken, bu tür lobicilik resmîyet dışı kanallardan gizlilik içinde yapıldığından bu kitap için de incelemesi zor olmuştur.

Doğrudan domestik lobiciliği ise şu iki grup yapmıştır; şimdilerde artık işlevsiz halde olan ve 1972'de Richard Shadyac tarafından kurulmuş olan Ulusal Amerikan Arapları Birliği (NAAA) ile 1985'te kurulan Amerikan Arap Enstitüsü (AAI). Enstitü, Arapların siyasi yönden iktidar kazanması için çabalarken Birlik ise, AIPAC'a karşı çıkmakla uğraştı. Öte yandan Amerikan-Arap Ayrımcılık Karşıtı Komitesi gibi, Siyonist siyasi mesaja daha dolaylı yollardan karşı çıkan gruplar da olmuştur. Bu çalışma bu grupları, 1) iki devlet çözümüne ne zaman destek verdikleri, 2) çözüme verdikleri desteğin boyutları, 3) iki devlet çözümüne geçişle bu grupların desteği arasında bir bağ olup olmadığı, 4) politika yapıcı ve kamuoyu üzerindeki etkileri kapsamında inceleyecektir.

Bu kitap boyunca yapılan anketlerde ortaya çıkan sonuçlardan, grupların hepsinin çözüm olarak iki devlet modelini önerdikleri anlaşılıyor.

Pro-İsrail Lobisi

Arap lobisi mensupları anketlere katılmakta bir beis görmezken İsrail lobisi üyeleri anketlere katılıp yanıtlamayı reddettiler. Bu durumda AIPAC'ın misyon beyanları, basın açıklamaları gibi belgeler bu araştırmada pro-İsrail lobisinin politik tutumunu belirlemekte temel teşkil etti. Ayrıca, Yahudi siyasi eylem komitelerinin (Political Action Committee – PAC/ Siyasi Eylem Komiteleri) etrafında şekillenen literatür, Kongre koridorlarındaki lobi faaliyetlerine ışık tuttu. En nihayetinde, günümüzde 51'den fazla organizasyonu barındırarak en kuvvetli İsrail yanlısı grup olarak gözüken AIPAC pro-İsrail lobisinin temsilcisi olarak ele alındı.

İsrail lobisinin bir diğer önemli boyutu ise, Siyonist ideolojinin taşıyıcısı olan üyelerinin hükümette önemli pozisyonlara gelmeleri idi. Reagan, Clinton ile 1 ve 2. Bush yönetimlerinde de İsrail lobisinin saflarından gelen kişiler önemli danışmanlık pozisyonlarında yer alarak siyaseti doğrudan doğruya kontrol etmişler veya Yahudi devleti için açıkça sempati beslemişlerdi. Her ne kadar İsrail lobisinin önemli temsilcileri anketlere katılmayı reddetseler de, yol haritasının belirlenmesinin ardından gelen dönemde lobinin iki devlet çözümünden yana dönmesi hem tarihsel bir çerçevede ele alınacak hem de Amerikan dış politikası karar süreçlerinin etkilemedeki teknikleri incelenecektir.

Sonuç

Yahudi çoğunluklu bir devlet fikrinin, aslında uzun vadede Filistin'in bir devlet olma yolundaki özlemlerine de yaradığı anlaşılıyor. Çünkü eğer İsrail devleti, hakikaten de İsrail lobisinin olduğunu savunduğu, Amerikan kamuoyunun addettiği ve politika yapımcılarının da desteklediği demokrasi ise, işgalci konumunda kalarak veya Yahudi olmayan bir toplumu ikinci sınıf vatandaş muamelesi yaparak bu iddiasını sürdürmez. Buna rağmen, ABD tarafından iki devlet çözümü çağrılarını dönemler boyunca yapılmış olsa da, Amerika'nın müphem tutumu İsrail devletinin bu iddiasını sürdürmesini sağlamıştır.

Her ne kadar 9/11 sonrası Amerikan politikası uçurumlarla dolu olsa da, pro-Arap lobisinin elinde iki devlet çözümü için tarihsel bir fırsat var. Zira kavramsal kökeni Camp David anlaşmasına dayanan, Arafat-Sharon-Bush döneminin ardından gelişen yol haritasındaki iki devlet çözümü, tüm dünyada kabul gören bir tez olarak karşımıza çıkıyor. Önümüzdeki bölümlerde, Filistin devletinin oluşuma önemli bir destek veren kamuoyu ile öte yandan son derece

kuvvetli bir İsrail lobisinin etkisi altındaki Amerikan politikasının, Yahudi devleti olarak güvendedeki bir İsrail'i, yani herkesin istediği şeyin aynısını isteyen bir Arap lobisinin beklentilerini de göz önüne alarak nereye gittiği sorgulanacak.

II/

Kamuoyu ve dış politika algısı

Bu ana başlık altında üç amaç ele alınacak; birincisi Amerikalıların Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David Sözleşmesi'nin ardından 1970'lerin sonlarında ve ABD ile İsrail devleti arasındaki "stratejik ittifak" yılları olan 1980'ler boyunca İsrail-Filistin çatışmasını nasıl algıladıkları sorusunun cevabı.

İkincisi, 1980'lerin sonu ve 1990'lar sırası kamuoyunu, yani George W. Bush'un tüm dönemiyle Clinton'ın görev başı yaptığı ilk yılı inceleyecek. İntifada bu dönem içerisinde Amerikan kamuoyunda gündeme getirilmiş (1987-1993); Kuveyt'in Irak tarafından işgali; Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Soğuk Savaş'ın son bulmasının ardından Arap ve İsrail lobilerinin – artık ABD komünizm tehditinden korkmadığına göre – hareket edeceği yeni politik zeminin oluşması; Madrid'de Arap ve İsraililerin görüşmelere başlaması ile Beyaz Saray'da Oslo Anlaşması'nın imzalanması gibi kayda değer uluslararası olaylar meydana gelmişti.

Üçüncü olarak 11 Eylül saldırılarının ardından gelişen kamuoyu dinamikleri analiz edilecek, özellikle de yol haritasının zirvesi olarak iki devlet çözümünün çerçevesinin çizildiği Oslo (2002) ve Saddam Hüseyin'in devrildiği Irak'taki 2. Körfez Savaşı (2003) ele alınacak.

Bu olaylar sadece uluslararası düzeyde belirleyici olaylar olmakla kalmıyor, aynı zamanda Arap ve İsrail lobilerinin bu olaylara cevaben geliştirdiği yeni stratejilerle de önem kazanıyor.

Soğuk Savaş

“Stratejik ilişkiyi” iletirmek

1970’lerin sonlarında İsrail işgaline rağmen, Filistinlilere pek iyi bir gözle bakılmazdı. Uluslararası bir tehdit haline gelen bu soruna adil ve hakkaniyetli bir çözüm getirmesi için ABD’ye yapılan çağrılara rağmen Filistinliler Amerikan kamuoyunun ve politika üreticilerinin pek dikkatini çekmiyordu. Bu ilgisizliğin ardında bir dizi yanlış varsayım ve bilgisizlik üzerine kurulu bir “Şark” anlatısı yatıyordu. ABD’nin 1980’lerde İsrail ile sıkı ittifak içerisinde olmasında, Filistinlilerin kendi kendilerini tayin taleplerinin siyaseten ilkel, ekonomik olarak şüpheli ve ideolojik açıdansa absürd olduğu yönündeki algının yatmasının hiç kuşkusuz ki çok etkisi olmuştu. Buna istinaden Yahudi devleti yıllar geçtikçe Amerikalıların gözüne giriyordu. 1980’lerdeki anketlerde ABD-İsrail ilişkileri yüksek notlar alırken, öte yandan Filistinlilerle ilgili görüşler ise, tabii ancak Filistinlilerin değerlendirmeye dahi alındıkları takdirde, yanlış bilgilere dayanıyor ve zaman zaman düşmanca bir tavra bürünerek Amerikan’ın destek vermemesi isteniyordu. Birçoğuna göreyse bu durum İsrail’e atfedilen Soğuk Savaş’taki partner rolüne dayanıyordu.

1980’lerde Orta Doğu, özellikle de Amerikan-Rus çekişmesinde, bir endişe kaynağıydı. 1985 tarihli bir anketin katılımcılarının %58’ine göre Arap devletlerinin ABD ve Rusya’yı karşı karşıya getireceği büyük bir olasılıktı. 25.5%’lik bir kesim ise, İsrail’in Orta Doğu’nun diğer ülkeleriyle düşmanca ilişkileri nedeniyle süper güçlerin bölgede bir savaşa girmesine muhtemel gözüyle bakıyordu. Bu Amerikalıların %84’ünün bölgeyi bir Soğuk Savaş meselesi olarak gördükleri anlamına geliyordu. Bu iklimde İsrail, bölgeye sızmaya çalışacak bir Sovyet etkisine karşın vazgeçilmez bir müttefik olarak algılanıyordu.

Bu algı seçkinler tarafından da paylaşılıyordu. 1986’da kendilerini Orta Doğu’da İsrail’e mi yoksa Arap devletlerine mi yakın hissettikleri sorulan politikacılar “daha çok İsrail” yanıtını vermişlerdi. Bu da, savaş sonrası dönemde Amerika’nın İsrail’e desteğinin, kamuoyu, seçkinlerin algısı ve politikacıların tutumuyla örtüştüğünü gösteriyor. Amerikan kamuoyunun %76 kadarlık önemli bir çoğunluğu ülkelerinin İsrail ile “siyasi, ekonomik ve güvenlik” gerekçeleriyle ittifak halinde olduğu düşüncesindeydi.

1987 sonlarına doğru Filistinliler artık işgal altında yaşamaya karşı çıkmaya başlamışlardı. Bu şartlar altında 1987 yılının sonundaki hareketlenme daha sonradan İntifada olarak bilinecek kitlesel ayaklanmaya dönüştü. İntifada, sadece İsrail'i sarsmakla kalmamış, domestik Arap lobisinin sorunun Amerika'daki algılanış biçimini değiştirmesi için önemli bir fırsat yaratmıştı. Khalil Jahshan'a göre İntifada, Orta Doğu'daki içler acısı durumun artık daha fazla devam edemeyeceğinin göstergesiydi.

İntifada yılları

1988 yılında Filistin isyanı doruk noktasına vardığında, Arap lobisinin Filistinlilerin çektiklerinin farkedilmesi için sarfettiği çabalarının da sonuç vermesiyle, Amerikalıların gördüğü artık, askeri işgal altındaki bir halkın şiddete başvurmadan yaptığı gösteriler karşısında İsrail'in saldırgan bir biçimde gösterileri bastırıldığıydı. Bunun sonucunda Yahudi devleti için duyulan empati zayıflamaya başlamıştı. Birçokları için İsrail'in "Filistin ayaklanmalarıyla başa çıkma" şekli "çok sertti". İntifada'nın ilk yılında yapılan bir ankette ABD'lilerin %51'i barışın mümkün olduğu ve sağlanması gerektiği görüşündeydi.

Alvin Richman, İntifada'nın 2. yılında barışın nasıl sağlanacağına dair yapılan bir anketten çıkan sonuçlar üzerine Amerikan kamuoyunun;

1. İsrail'in ayaklanmalara karşı tepkisinin çok sert olduğu konusunda yakın oranlarda ikiye bölünmüş
2. Arap veya Filistin yanlısı olmaktan ziyade daha çok İsrail'e yakın durmakta
3. İsrail'in güvenliğini tehdit etmeyen bir Filistin anavatanının kurulmasını onaylamaya eğilimli durumda olduğu tespitinin yanısıra
4. ABD'nin Orta Doğu'da aktif olarak diplomatik bir rol üstlenmesini istemekte olduğunu söylemişti.

İntifada ile ilgili günlük haberlerde yayınlanan görüntülerle birlikte artık Arap lobisinin, İntifada karşısında İsrail'in tepkisinin dayanılmaz olduğu yönündeki mesajı kabul görmeye başlamıştı. Richman 1980'lerde ise kamuoyunun önceliklerini şöyle sıralar:

1. İsrail'in güvenliğinin sağlanması
2. Filistinli ulusal taleplerin karşılanması

3. İsrail'in önceki dönemlerdeki malvarlığına dayanarak yaptığı mülki toprak taleplerinin karşılanması

Görünen oydu ki iki devlet çözümü henüz bir ABD politikası olmadığı gibi başka meseleler öncelik kazanıyordu. Aksine, Mısır ile İsrail arasında 1978'de imzalanmış olan Camp David Sözleşmesi daha öncelikliydi. Bunda İsrail lobisinin politikacılar üzerindeki etkisinin de payı büyüktü.

1982'de Reagan döneminde Amerikalıların %41'inden fazlası bağımsız bir Filistin devleti fikrini destekliyordu. Orta Doğu'da İsrail'in Lübnan'ı işgalinden (1982) 1 ay sonra yapılan bu anket, statükonun barışı sağlamaktan uzak olduğuna dair bilincin arttığını ve kamuoyunun dış politikanın neticelerinden kademe kademe daha çok etkilendiğini gösteriyordu. Sonuç itibarıyla Reagan yönetimi Filistin'in özerkliğini reddetse de, halefleri, Madrid'den Annapolis'e kadar çeşitli barış çabalarında gösterdikleri gibi bu fikri göz önünde bulunduruyordu. Buna rağmen Reagan yıllarında kamuoyunun fikirleri, İsrail lobisinin çabaları sonucunda – 'Orta Doğu'daki komünizm tehlikesine karşı İsrail'in koruduğu' tezinin işlenmesiyle – güvenlik perspektifine kıyasla ikinci planda kalmıştı.

Körfez krizi

İki işgal

1989 sonrasında dünya siyaset sahnesi olağanüstü değişiklikler geçiriyordu. Berlin Duvarı'nın yıkılması Sovyetler Birliği'nin sonunun başlangıcı olarak algılandı ve İntifada'nın ikinci senesinde artık İsrail'e yönelik ABD sempatisi azalmaya başlamış, İsrail kendisini ABD'nin Soğuk Savaş dönemi müttefiki olarak lanse edemez hale gelmişti. Bu dönemde ABD politikasındaki devamlılık, ABD'nin İsrail politikasını stratejik ilişki dahilinde değerlendirmesindepken, Sovyetler ile arasındaki rekabetin sonlanmasıyla artık Orta Doğu'daki hamlelerini USSR'nin olası hamlelerine göre şekillendirmek zorunda olmayışı da devamsızlığı teşkil ediyordu. İsrail lobisi, Sovyet ve komünizm tehlikesine karşı gelen Yahudi devleti ikonunu kaybetmişti.

Soğuk Savaş'ın bitişinden kısa süre önce 25 Aralık 1991'de Saddam Hüseyin'in kontrolündeki Irak Kuveyt'i istila ettiğinde dünya derinden sarsılmış ve İsrail-Filistin sorunu da bu durumdan etkilenmişti. Saddam Hüseyin, İsrail-Filistin meselesini kendi çıkarları için bahane etmişti. Filistinliler her ne kadar bir başka

ülkenin işgal edilmesinin suç olduğu konusunda tereddütsüz olsalar da birçoğu Saddam Hüseyin'in kuvvetlerini kurtarıcılar olarak karşılamıştı. Bu durum Amerikalıların, Iraklı diktatör Saddam Hüseyin gibi figürlerin, İsrail-Filistin meselesini kullanabileceğini farketmesine yol açtı. Artık Arap lobisi de İsrail lobisi de Orta Doğu'daki çözümün ABD'nin adil ve tarafsız tavrına bağlı olduğunu biliyordu.

Bu doğrultuda 1992'de Bush yönetimi, İsrail devletinin yayılmacı politika izleyerek işgal altında tuttuğu topraklarda yeni yerleşimler açtığı müddetçe verilen yardımların dondurulacağını duyurdu. Bu politika, İsrail lobisinin yasama alanındaki etkisi yüzünden ciddi muhalefet ile karşılaşmıştı. 1990 Ekim'inde Amerikan kamuoyu ve dış politikayı belirleyen çevreler arasında bir örtüşme yaşanmış, 'İsrail'in işgali altındaki topraklarda bağımsız bir Filistin devletinin kurulup kurulmaması' yönünde bir anket yapılarak fikri sorular, %30.36 oranında olumsuz yanıt verirken, %36.24 oranında bu fikri desteklemiş geri kalan %30.4 oranındaki katılımcı ise fikirsiz kalmıştı.

Körfez krizi sürecinde kamuoyu ile dış politika yetkililerinin görüşlerinin bir araya gelmesi sonucunda belli bir dış politika mekanizması işlemeye başlamıştı. Kamuoyu, 1) 1967 savaşında İsrail tarafından işgal edilen topraklarda bağımsız bir Filistin devletinin kurulması fikrine daha büyük oranda destek vermiş, 2) İsrail'e duyulan sempatiye azalma yaşamış, 3) ve yardımların yeni İsrail yerleşimlerinin durdurulması koşuluna bağlanması gerektiği yönünde ikna olmuştu. Amerikalılar için Irak'ın Kuveyt işgali ile İsrail'in Filistin topraklarını işgali, diplomasinin sürdüğü koşullarda bağlantılı, savaşın kaçınılmaz ve güç kullanımının söz konusu olduğu şartlar altında ise birbirinden ayrık olarak ele alınırdı.

Sıradaki görev

Körfez Savaşı'nın sona ermesinin ardından odak noktası tekrardan bir çözümün bulunması oldu. ABD, Yahudi devletine pazarlık etmesi yönünde baskı yapmaya başlamıştı.

Öte yandan Amerikan kamuoyunda da çözüm için İsrail devletine baskı yapılması gerektiği fikri çoğunlukta idi. ABD kamuoyu Körfez Savaşı'ndaki zaferin ardından hem "Kuveyt'i kurtarmış olmaktan" ötürü gurur duyuyordu hem de yardım etmiş olması gereken halklara karşı da bir rahatsızlık hissi içindeydi. Douglas Little'ın Amerika-Orta Doğu ilişkilerinde çağdaş dönem ile

Mark Twain dönemini karşılaştırırken kullandığı ifadede billurlaşan bu tavırda bu durum kendini daha net gösteriyordu: “Twain ABD ile Orta Doğu ilişkilerinin iki zıt malzemenin ürünü olduğunu ilk anlayanlardan biriydi; dünyaya Amerika’nın şeklini vermek için dayanılmaz bir dürtü ile, yeniden şekil verilecek insanlara yönelik duygusal çelişki.”

Fakat savaşın ardından yapılan anketlerde Amerikan kamuoyunda Irak’ın Kuveyt’ten çıkarılmasının barış için yeterli olmayacağı, İsrail’in de Arap topraklarındaki işgalini sonlandırması gerektiği fikri hakim gelmeye başlamıştı. Bu fikir pro-Arap gruplar tarafından da savunuluyordu ve siyaseten kabul gören bir durumdaydı.

Soğuk Savaş sonrası

Clinton barışı

Bill Clinton görev başına gelmesi İsrail-Filistin ilişkilerinde yeni bir dönemin habercisi olmuştu. Sonuçta Soğuk Savaş dönemi sona ermiş ve ABD dış politikası artık İsrail lobisinin uğraşlarının aksine komünist tehlikeyle mücadeleye saplanıp kalmak zorunda değildi. Soğuk Savaş ve Irak Savaşı’nın ardından Arap lobisi tam olarak da ABD’nin İsrail-Filistin çatışmasında çözüm yolunda arabuluculuk yapması için çalışmaya başlamıştı.

ABD’nin hakkaniyetli ve tarafsız olmasında kamuoyunun payının büyük olduğuna inanılıyordu. Bunun için önceki dönemlerin aksine, ABD siyasi düşüncesinde Filistinlilere bir meşruiyet kazandırılması için çok uğraşıldı. Filistin’in taleplerinin karşılanması için kamuoyu yaratmakla kısıtlı kalınmak zorunda değildi, aksine artık bu fikir Amerikan politikasında kök salmaya başlamıştı. Bush döneminin yol haritasının tohumları bu dönemde atılmıştı.

Clinton döneminde barıştan yana oluşan çoğunluk, ‘bağımsız bir Filistin devletinin desteklenip desteklenmediğinin’ sorulduğu ankette de ortaya çıkıyordu; %52.50 oranında destek, %25.45 red. 1990’ların baş döndürücü yıllarına olumlu bir hava hakimdi.

Bununla birlikte Amerikalıların önemli bir çoğunluğu barış için Filistin devletinin kurulmasını desteklerken bunun için Amerika’nın ekonomik destek vermesine karşı çıkıyordu. Ayrıca 90’larda Amerikalıların büyük bir bölümü ‘Filistin Kurtuluş Örgütü’nün terörizme son vererek İsrail’in varlığını kabul etmesi durumunda İsrail’in işgali altındaki toprakların bir kısmının Filistin’e

verileceği' yönünde bir anlaşmaya varılmasını destekliyordu. Bu da genel anlamda Amerikan politikacılarının Orta Doğu'da barış için diplomasiye başvurması ve iki devlet çözümü için yolların denenmesi anlamına geliyordu.

Bir yandan da bu dönemde, ABD'nin Orta Doğu politikası büyük oranda Başkan ve çevresindeki danışmanlara bırakılmıştı. Kamuoyu dünyadaki gelişmeleri birbirinden kopuk bir biçimde algılamak, Kongre'nin ise gelişmelerin gerisinde kaldığı görüşü hakimdi.

90'lı yılların son döneminde Amerikan kamuoyu, ABD aktif olarak İsrail'e yardım ederken, ülkelerinin bu çatışmada taraf tutmaması gerektiği görüşündeydi ve İsrail'e karşı duyulan sempati etkisini koruyordu. Bununla birlikte 1999'da yapılan bir başka ankette Filistin devletinin kurulması %28 oranında muhalefete karşın %51 oranında destek görüyor, Batı Şeria ve Gazze Filistin'e ait bölge olarak belirlenirken iki devlet çözümü öneriliyordu. 2000'lerin başında ise barış ABD dış politikasının temel amaçlarından biri olarak görülürken, Clinton, İsrailiilerle Arapları bir araya getirerek barış sürecinde müzakereye oturmaları için defalarca girişimde bulunmuştu.

28 Eylül 2000'de Sharon'ın bin İsraili güvenlik görevlisiyle Kudüs'te yaptığı gövde gösterisi, daha sonradan 2. İntifada olarak adlandırılacak bir Arap direnişi dönemine yol açtı. Arap lobisinin önde gelen bir üyesi, "1. İntifada'da doğru yapılan ne varsa ikincisinde yanlış yapıldı" yorumunda bulunmuştu. Amerikan kamuoyu durumdan ciddi bir biçimde endişe duyarken, deneyimli ve eğitimli İsrail ordusuna karşı zayıf kalan Filistin güvenlik güçleri arasındaki artan şiddete dair görüntüler ve bilgiler gelmeye başlamıştı. Sonuçlar hayatını kaybeden her İsrailiye karşı 10 Filistinli'nin canından olduğunu gösterirken, iki tarafta da kayıpların büyük bir çoğunluğu siviller oluyordu. Bu iklimde ABD kamuoyu barışın hiçbir zaman gelemeyeceğini düşünmeye başlamıştı.

Clinton'ın başarısızlığı, Bush'un başarısı

2000 Aralığı'nda ABD kamuoyu başkanlık seçimleriyle meşguldü. Clinton iki tarafın bir anlaşmaya varması için son çabalarında da başarısız olmuştu; sayısız zirvenin ardından iki taraf da savaşta tutsak kalmıştı. Seçimleri George W. Bush kazanmıştı, ve bundan sonraki süreçte Amerikan dindar sağının payı büyük olacaktı. Zira Amerikan dindar sağ, Yahudi devletine yönelik geleneksel eğilimlerinden ötürü İsrail-Filistin çatışmasında ABD'nin adil bir politika izlemesi gerektiğine zaten hiç inanmamıştı.

Evanjelist Hıristiyanlar'ın gönlünde İsrail'in her daim önemli bir yeri olmuştu: (1) İsrail, İncil'deki kadim kehanetin yerine getirilişi iken, (2) Filistinlilerin toprak taleplerinin gayri-meşru olduğuna inanıyorlardı, ve (3) Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimleri, Seçilmiş Halk'a Tanrı tarafından verilen toprakların (Eretz İsrail) doğal uzantılarıydı.

Bu savlara dayanarak aynı zamanda Ürdün Nehri'nin batısındaki tüm toprakların tarihsel olarak Eretz İsrail'in bir parçası olduğu, ancak İsrail Yahudi karakterini koruduğu ve meşru güvenlik talepleri karşılandığı müddetçe bu toprakların bir kısmının Filistinli Araplarla paylaşılabilmesi iddiası hakimdi. Yerleşimlerin kaldırılmasının pratik olmayacağı konusunda Sharon ile hemfikir olan Bush'un döneminde bu iddialar dış politika üzerinde etkili olacaktı.

Bush, daha döneminin başlangıcında İsrail-Filistin meselesine karışmayacağını açıkladığında, bu İsraililerden çok Filistinlilerin kayıp verdiği bir çatışma döneminde İsrail'in Filistinlilere istediği gibi davranabileceği anlamına gelmişti. Şiddet kontrolsüz bir biçimde artmış ve barış, ABD dış politikasının bir önceliği olmaktan çıkmıştı. Bush yönetimi İsrail'i ekonomik ve askeri yönden desteklerken, bölgenin güvenliği söz konusu olduğunda siyasi sorumluluktan kaçınmış ve Bush'un Amerikan dindar sağındaki destekçilerinin tam da istediği gibi Clinton'ın izlediği liberal politikalar tam tersine çevrilmişti.

Terörizme karşı küresel savaş

9/11

11 Eylül'de ABD, Filistin sorununun Batı'ya karşı en büyük ihtilaflarından biri olduğunu öne süren El Kaide tarafından saldırıya uğrayınca bu politika ciddi bir biçimde değişti. Beyaz Saray, terörizme karşı savaşın, İsrail-Filistin sorununun çözülmesini gerektirdiğinin ayırdına varmıştı. 12 Mart 2002'de Bush'un talimatı üzerine Güvenlik Konseyi madde 1397'yi geçirdi. Birleşmiş Milletler'in temsil ettiği uluslararası toplum artık, Clinton'ın kendi döneminde bir türlü açık açık ifade edemediği şeyi dile getirerek, "İsrail ve Filistin'in, tanınan ve güvenli sınırları içerisinde yan yana iki devlet olarak varolduğu bir bölge vizyonu" için çağrıda bulunmuştu. Böylece BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 no'lu maddelerinden beri Arap lobisinin ümit ettiği iki devlet çözümü artık resmi bir politika haline gelmişti.

11 Eylül saldırıları ABD'nin Orta Doğu politikalarını ciddi bir biçimde değiştirmişti. Amerikan kamuoyu İsrail'e karşı duyduğu tarihsel yakınlığı korusa da, küçük bir azınlık ABD'nin İsrail'e askeri yardımın artırılması gerektiği düşüncesindeyken, büyük bir çoğunluk ise ekonomik yardımın kesilmesi gerektiği görüşünü savunmuştu.

11 Eylül'ün ardından Orta Doğu, Amerikan kamuoyunun ilgisinin merkezine yerleşmişti. Politikacılar bu ilginin farkına varırken kamuoyu barışçıl bir çözümün imkanı olduğuna dair inancını büyük oranda yitiriyordu. Buna rağmen Bush'un, "Filistin Ulusal Otoritesi'nin intihar bombacılarını teşvik etmeyi durdurması" yönündeki çağrısı %90 oranında, "İsrail'in Batı Şeria'da işgal ettiği topraklardan çekilmesi" yönündeki çağrısı ise %70 oranında destek görüyordu. İsrail lobisinin de yaymaya çalıştığı gibi Filistinlilerin şiddeti genelde 'terörizm' olarak görülüyor fakat İsrail'in şiddeti 'meşru savaş' olarak algılanıyordu. Fakat buna rağmen büyük bir çoğunluk, lobinin çabalarının aksine, iki tarafın da savaşı durdurması gerektiğini savunuyordu.

Rejim değişikliği

Afganistan'da Taliban rejimini düşürüp pro-ABD bir yönetimini yerine yerleştirilmişti. Bundan sonra ABD dış politikasında, yani teröre karşı küresel savaşta Bush'un yetkililerinin izlenmesi gerektiğine inandığı bir sonraki adım Saddam Hüseyin'in devrilmesiydi. Ancak ABD kamuoyu o dönemde %42.45 oranda "Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesi gerektiğine" inanırken, %52.10 oranında ise "Filistinliler ile İsraililer arasındaki barışın sağlanması" gerektiğine inanıyordu. Savaş boyunca da kamuoyu genel olarak bu görüşü korumuştur. Kamuoyunun önemli bir kısmı ise Irak'taki savaşı, eğer Filistin ve İsrail arasında barışın kurulmasına bir katkısı olacaksa destekliyordu.

Bu durumda ABD'nin Irak işgali dönemindeki anketler ile dış politika arasında ciddi bir uyumsuzluk ortaya çıkıyor. Özetle, ABD kamuoyu Filistin-İsrail barışının sağlanması gerektiğini savunuyor, eğer terörist saldırıların önüne geçecek ve barışı sağlayacaksa Irak savaşını göze alabiliyordu ancak, Bush yönetimi, Irak'ın 9/11 saldırıları ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen o ülkede bir terör tehdidi kurguladı ve istila politikasını izleyebilmek için iki devlet çözümünün unsurlarını susturdu. Bir yandan İsrail devleti Filistin'deki işgalini sıkılaştırırken ABD devleti bu gelişmelere sırtını çevirerek Irak'taki savaşına döndü.

Bush döneminde politikacılar, kamuoyunun istediği şeylerin tam tersi yönünde politikalar geliştirdiler. Böylece, Irak işgal edilmiş, rejimi değişmiş ve İsrail ile Filistin barıştan hiç olmadıkları kadar uzaklaşmışlardı.

İşgalin ardından ABD kamuoyunda belli belirsiz çoğunluk olan bir kesim İsrail-Filistin barışının sağlanabileceğine dair bir umut taşıyordu. Bu umudun Irak'taki Baas rejiminin devrilmesinin ardından siyasi arenaya hakim gelen başarı hissiyle de ilgisi vardı. Bush Irak işgalinde kamuoyundan ciddi orandan uzaklaşmış olsa da, işgal sonrası kamuoyu barışın sağlanabileceğine dair hala umutluydu. Fakat buna rağmen, Bush'un taşıdığı ve İsrail-Filistin çatışmasının dini yönüne ağırlık veren kanaat kamuoyunun hatırı sayılır bir kısmı tarafından paylaşılıyordu ve büyük çoğunluk, İsrail-Filistin barışını tesis etmenin ABD'nin dış politikasının önceliklerinden biri olması gerektiği kanaatini taşıyordu. İşgalin üzerinden aylar geçtikten sonra iyimser hava buharlaşmış ve ABD kamuoyu gittikçe karamsarlaşmıştı. Kasım 2004'te Bush'un yeniden seçilmesinden önce kamuoyu, %40.94'e karşın %45.17 oranında Başkan'ın İsrail-Filistin çatışmasındaki tutumunu onaylıyordu. Bunda, Bush'un rakibi John Kerry'nin aksine açıkça İsrail yanlısı olmasının da önemli bir payı vardı. Bütün her şeye rağmen ABD kamuoyu yine de geleneksel olarak, Arap uluslarındansa İsrail devletinden yana tavır alıyordu.

Sonuç

Amerikan kamuoyu neticede, hem 9/11 öncesinde hem de sonrasında iki devlet çözümünü destekliyordu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin de Ürdün Nehri'nin batı kıyısında kalan Batı Şeria ile Gazze'de bir Filistin devletinin kurulması yönünde çağrıda bulunuyor ve resmi kararlar çıkarırken uluslararası kamuoyundaysa, zaten en başta İsrail ve Filistin tarafından istenen iki devlet çözümü neredeyse mutlak destek görüyordu. Bu ortamda Bush'un yol haritası kabul görüyor ve politika üreticiler bu konuda kamuoyunu yansıtıyordu.

Tarihsel olarak 1970'lerdeki ilk günlerinden, Oslo görüşmelerinde zirve yaptığı dönem ve 11 Eylül süreci boyunca da iki devlet çözümü destek görürken, kamuoyunun politika yapımcıların yaklaşımları üzerinde hakikaten de etkisi olduğu ortaya çıkmıştı. Fakat buna rağmen politikacıların bir Filistin devletinin kurulması yönünde anlamlı bir çabası olmamıştı.

III/

İsrail lobisinin etkileri

Güçlü bir biçimde finanse edilen, Yahudi devleti için siyasi, ekonomik ve askeri yardımları güvene alma amacıyla birleşmiş İsrail lobisi kararlı, eğitimli ve deneyimli avukatları ile geri kalan bütün baskı gruplarının imrendiği bir lobidir. İsrail lobisiyle ilgili birinci elden deneyim sahibi olan eski Cumhuriyetçi Kongre üyesi Paul Findley, “Siyasi sistemimiz Orta Doğu’daki çıkarları konusunda ABD için neyin en iyi olduğunu serbest bir biçimde tartışamama sorunundan muzdarip” demişti. İsrail lobisi tarih boyunca sürekli olarak üç misyon bellemiştir; 1) Politikacılara İsrail’den yana politikalar üretmeleri yönünde baskı yapmak; 2) Amerika’nın Soğuk Savaş döneminde komünizme ve sonrasında ise terörizme karşı çıkarlarını sahiplenmek; 3) Orta Doğu’yla ilgili konularda hükümet, akademi, medya ve özel sektörle ilişkisi olan aktivistler ve düşünürlerle çalışmak.

Ronald Reagan’ın yönetiminde ABD-İsrail ilişkileri, Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı özel stratejik ittifak çerçevesine oturmuştu. İsrail BMGK (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi) kararlarına aykırı olarak Filistin topraklarını işgal ediyordu. 1980’ler boyunca bu ilişki, İsrail lobisi hem Kongre hem de Beyaz Saray’da destek kazandıkça derinleşti. Bu süreç boyunca İsrail ABD’yi, Orta Doğu’da yükselen komünizm tehditine karşı bölgedeki en üstün silahı olduğu yönünde ikna ederek dış politikasını kendi çıkarları doğrultusunda kullandı.

Bu yıllarda İsrail lobisi, hem idari hem de yasama meclisinde, eğitimli ve donanımlı avukatlarının da yardımıyla siyaset oyununda oldukça etkin hale gelmiş, kendisine en çok faydası dokunacak adayların seçilmesini sağlamıştı.

AIPAC (Amerika-İsrail Kamu İlişkileri Komitesi) bu dönemi ABD-İsrail ilişkilerinde bir dönüşüm dönemi olarak nitелеmekle kalmamış aynı zamanda iki ülke arasındaki ittifakta da devrim niteliğinde gelişmeler olduğunu teslim etmişti. Bir diğer yandan da Başkan Reagan ise, İsrail’in ABD’nin çıkarları için stratejik bir müttefik olduğunu açıkça beyan etmişti. Reagan yönetiminde ABD-

İsrail ilişkileri, modern tarihte iki ülke devleti arasındaki en üretken ilişkilerden biri olmuştur.

Reagan – Bush dönemlerinde İsrail – ABD ittifakı için lobi yapmak

Özelden devrimsele

Tarih gösteriyor ki ABD-İsrail ilişkilerinde Kongre devamlılıktan sorumluyken Beyaz Saray ise değişimin taşıyıcısı olmuştur. Dolayısıyla Beyaz Saray'a seçilen her yeni başkan, seleflerinin politikalarını devam ettirip ettirmeyeceği, ve kendi politikasının nasıl olacağı konusunda kendi tutumunu belirlemiştir.

Bush ise, selefi Reagan ile genel olarak benzeşirken, Soğuk Savaş'ın bitimi ile 1. Irak Savaşı, ABD dış politikasında başka yönelimlere yol açmıştır. 30 Kasım 1981 tarihli Birleşmiş Devletler ile İsrail Hükümetleri arasında Stratejik İşbirliği üzerine Anlaşma Memorandum'u imzalanırken şu maddeler üzerine inşa edilmişti; 1) İki ulus arasındaki 'arkadaşlık bağları'; 2) karşılıklı güvenlik ilişkileri; 3) Sovyetler Birliği'nden bölgeye gelebilecek tehditleri önleme konusundaki karşılıklı anlaşma. Bu memorandum ile İsrail lobisinin işi büyük oranda kolaylaşmıştı.

Bu kapsamda AIPAC – içerdeki en önde gelen İsrail lobisi olarak, İsrail devletinin attığı adımların ABD içinde çabucak destek bulmasını sağlamıştı; öyle ki İsrail Lübnan'a müdahale ederek Yaser Arafat öncülüğündeki FKÖ'yü (Filistin Kurtuluş Örgütü) neredeyse ortadan kaldırır ve Lübnan'ı harap ederken, kendisiyle eşit güce sahip bir müdahale ile karşılaşmamış ve engellenmeden yıkımını serbestçe sürdürmüştü. Bu katliamların en korkuncu, İsrail ordusunun denetimindeki Lübnanlı Falanjist milislerin girdiği ve Filistinli sivilleri katlettiği Sabra ve Şatilla kamplarında gerçekleşmişti. Uluslararası toplum dehşete kapılırken; birçokları ise ABD'nin Orta Doğu'daki bu katliamlar karşısında bir şeyler yapmaktan imtina etmesini son derece kuvvetli olan İsrail lobisine bağlamıştı.

Öte yandan, AIPAC ve diğer PAC'lar (Politik Eylem Komiteleri) kağıt üzerinde hiçbir zaman, yabancı bir devletin lobicisi olarak gözükmezken, yaptıkları tam da ABD içinde yabancı bir devlet için ekonomik ve askeri destek toplamaktı. 1988 yılında İsrail'e, lobicilik faaliyetlerinde harcanılan her 1 dolar için 1.015\$ yardım yapılmıştı. Üstelik Clinton öncesindeki dönemlerde AIPAC faaliyetleri

genelde hep idareden ve özel sektörden direnç ile karşılaşırđı. Bir diğer sarsıcı gerçek ise, AIPAC'ın Washington'daki çalışmaları sonucunda ABD'nin, İsrail'in barış için bazı topraklardan vazgeçmesi formülüne yanaşması yönünde bir girişim içinde olmamasıydı. Bu durum neticesinde ABD'nin denizaşını ülkelerdeki diplomatik ve askeri personeli tehlike altına giriyordu.

Sonuçta İsrail, 1978'te çıkarlarına uygun düştüğü için Mısır'la barış anlaşmasına yanaşırken benzeri bir durum Filistin ile arasında asla söz konusu olmadı.

“Barış için toprağı” reddetmek

1980'ler boyunca pro-İsrail gruplar, bir yandan İsrail'e yönelik ABD yardımlarını maksimize ederken bir yandan da İsrail devletinin müzakerelerde kendi zaman çizelgesine uygun bir biçimde hareket etmesine olanak sağlayarak kendi üstüne düşenleri yapmasını erteleyebilmesini sağlıyordu.

İsrail lobisi hem kamuoyu algısını şekillendiriyor, hem de Kongre üyelerinin seçimlerine müdahil oluyordu. Lobinin etkisi altındayken Kongre üyeleri, bir yasa tasarısı oylanırken kendi değerleri veya yasa tasarısının doğruluğu doğrultusunda değil de, kuvvetli çıkar gruplarının nasıl tepki vereceğine göre (“tepki beklentisi” prensibi esasında) hareket etmek durumunda kalıyordu.

Ülke genelindeki pro-İsrail grupları koordine eden AIPAC artık ulusal çapta bir destek ağına dönüşmüştü. Lobi, düzenli olarak, 1) İsrail hükümeti ile ABD'yi ilgilendiren konular üzerine istişare ediyor; 2) İsrail lobisinin fikirlerinin etkili gazete köşelerinden ifade edilmesini sağlıyor; 3) adaylara Orta Doğu meselelerinde danışmanlık hizmeti veriyordu. 80'li yıllar boyunca İsrail lobisi, halk tabanına dayalı lobicilik faaliyetlerine de ağırlık vermişti. Bununla birlikte lobi İsrail'in çıkarlarını ABD'nin çıkarlarının merkezine yerleştirmeyi de başarmıştı.

AIPAC ayrıca, hem Demokratlara hem de Cumhuriyetçilere hitap ettiğinden iki grup da lobinin yıllık toplantılarına temsilci gönderirdi. Lobi bu sayede hem politikacılara hem de kamuoyuna ideolojik farklılıklarını bir kenara koyarak Amerikan değerlerinin en doğru temsilcisi olan İsrail'in – dolayısıyla ABD'nin – ulusal çıkarlarında birleşme mesajı verirdi. Bu doğrultuda AIPAC, ABD'li yetkililerin İsrail konusundaki algılarını da belirler hale gelmişti. Muhalif sesleri sindiren lobinin bu yıllar boyunca temel tekniği “korku” olmuştu: Filistin meselesi bu dönemde, ABD'nin çıkarlarıyla çatıştığı için değil de İsrail lobisinin

aleyhine konuşmaya korkulduğu için konuşulmaz hale gelmişti. Sonuç itibariyle 80'ler, İsrail'in uluslararası anlaşmaları defalarca çiğnerken ABD'nin bu duruma sessiz kaldığı yıllar olmuştu. Böylesi bir iklimde İsrail'in barışın tesis edilmesi için işgal ettiği topraklardan vazgeçmesini öngören formüle riayet etmeyeceği açıkça ortadaydı. Bir politikacı için bu formülü savunmak siyasi intiharla eş anlamlıydı.

Neticede ABD çıkarları için son derece hayati olan Orta Doğu barışı asla hayat bulamadı. İsrail lobisiyle çelişen politikalar bastırılırken, savunan politikacılar ise yenilmezlik hissine kapılıyordu.

Reagan'dan Bush'a geçiş

Reagan yönetimindeki yıllar sona ererken İsrail lobisi barışın önkoşulu olan "barış için toprak" formülünü sindirmeyi başarmıştı. İsrail devleti çıkarlarıyla örtüştüğü için Mısır'la – Camp David – anlaşmasına yanaşırken aynı durum Filistin ile söz konusu olamazdı. Bunda AIPAC'ın lobiciliği kadar, Amerikan kamuoyunun tarihsel olarak kendini daha çok İsrail devletine yakın hissetmesi ve işgal altındaki Filistin halkının içinde bulunduğu görece pasif durumda kamuoyu yaratacak durumda olmayışının da payları büyüktü.

Fakat Başkan Bush döneminde ilişkilerin boyutunu değiştirecek 2 temel gelişme yaşanacaktı: 1. İntifada ve Körfez Savaşı. Birinci İntifada zamanında hem – ABD'nin desteği ve üstün askeri güce sahip olan – İsrail hem de ABD artık uysal olmayan Filistinlileri kontrol edemeyeceklerini anladılar. Bir taraftan AIPAC, İsrail'in Filistin topraklarını işgalini ve İntifada'yı güç kullanarak bastırmaya çalışmasını meşru kılmanın peşindeyken, bir diğer taraftansa artık sesi gittikçe daha çok duyulan Arap lobisi, İntifada'nın gün ışığına çıkardığı işgal, sefalet ve zulm görüntülerini Bush yönetimi ve siyasetçilerin dikkatine getirerek algı yaratmaktaydı. ABD Dışişleri'nin o dönemki tutumunun İntifada'yı siyasi bir dinamığe dönüştürmesi ihtimali doğmuştu.

Fakat Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle barış çabalarına gölge düşmüştü. Ancak Başkan Bush'u yönetimi yine de ABD'nin çıkarları doğrultusunda İsrail'e baskı yapmayı başarmıştı. İsrail ile Filistin arasında başlatılan Madrid müzakereleri, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Körfez Savaşı ve İntifada gibi gelişmelerin içerdeki baskı grupları tarafından kamuoyuna aktarılmasıyla mümkün olmuştu. Bush ve AIPAC arasındaki gergin ilişkilere rağmen İsrail lobisi barış görüşmelerinde etkin bir rol oynamayı sürdürdü.

Soğuk Savaş sonrası: Clinton'ın yükselişi

Clinton'ın ofise seçilmesinin sadece aylar sonrasında 1993 yılının Eylül'ünde Filistin, DOP'u (Prensipier Duyurusu) imzaladığında barış için yeniden umut doğmuştu. İsrail Başbakanı Yitzhak Rabin ve FKÖ Başkanı Yaser Arafat karşılıklı olarak anlaşma imzalamışlar ve ABD'nin Kuveyt Savaşı sonrasında Orta Doğu'daki ağırlığı artmıştı. Antlaşmaya göre tarihi Filistin'in %78'i üzerinde İsrail'in hükümlanlığı kabul edilecek fakat sadece %22'si üzerinde Filistin söz sahibi olacaktı.

Bir yandan bu şekilde iyimser bir hava eserken bir yandan da Yahudi devletinin ABD'den gördüğü tarihi destekte bir azalma olmuyordu. İsrail lobisinin eski önemli üyeleri, Clinton tarafından, barış müzakerelerinde etkin olan konumlara atanıyordu – örneğin Ulusal Güvenlik Konseyi'ndeki Orta Doğu masası gibi. Bu durumda İsrail'in tahakkümünde gerçekleşen barış sürecinde, nüfus merkezleri zaten İsrail'in denetiminde olan Filistin'in payına düşen “kısıtlı özerklik”te sabitlenmişti.

Uluslararası toplum ise adil bir çözümün kapıda olduğuna dair umutluydu. AIPAC, Clinton 1996'da seçimleri yeniden kazandığıdaysa olağanüstü biçimde etkindi. Sonuç olarak İsrail devletinin, Filistin'i tanıma retoriği dışında fazlaca bir ödün vermesi gerekmiyordu.

Bununla birlikte, AIPAC'ın tek destekçileri Amerikan Yahudi cemaati değildi. Hıristiyan evanjelizminin, ve neomuhafazakarlık bayrağı altındaki ulusalcı ve seküler muhafazakarlığın yükselişte olduğu bu dönemde ABD'deki İsrail taraftarı sağ kanat da AIPAC'ın destekçileri arasındaydı. Böylece lobi artık, sol, merkez, ve sağa uzanan bir yelpazede iktidar sağlayabiliyor, bununla da kalmayarak, medya ve eğitim kuruluşları ile ibadethaneler aracılığıyla kamuoyunu şekillendiriyordu. Kamuoyunda Filistin devleti için destek verilirken bir yandan da İsrail devleti için tarihsel destek süregeliyordu. İsrail lobisi halka dayalı lobiciliğin meyvelerini politika katında topluyordu.

İsrail lobisinin etkinlik gösterdiği bir diğer alan ise bilgi üretimiydi. İsrail lobisi üst düzey hükümet yetkililerine düzenli olarak Orta Doğu ile ilgili bilgiler veriyordu.

Pro-İsrail düşünce kuruluşları

İsrail lobisi hükümet yetkilileriyle çalışmanın yanısıra bir yandan da düşünce kuruluşları kurarak onlar aracılığıyla partizan düşüncenin yayılmasıyla ilgileniyordu. WINEP (Washington Yakın Doğu Politikaları Enstitüsü), AIPAC'ın siyasi girişimlerinin düşünce alanındaki yansımasıydı. Düşünce kuruluşlarının bilgi üretiminde iki devlet çözümü İsrail'i tehlikeye sokacak bir formül gibi yansıtılıyordu. ABD'nin benimsemesi istenen tarafsızlık ilkesi gibi çağrılar kısa yoldan anti-semitik bir tutummuş gibi gösteriliyordu.

İsrail yanlısı gruplar, içerde ve dışardaki gelişmelere adapte oldukları bu süreçler boyunca ABD'nin İsrail devleti için desteğinin sürekli kılınmasını sağladılar.

AIPAC, Bush, terörizme karşı savaşlar ve Irak

Bir devin yeniden doğuşu

Bush "İsrail'i açıkça desteklediğini" söyleyerek göreve geldiğinde, "ulus-inşasının" ABD'nin görevi olmadığını düşündüğünü açıklayacaktı.

Öte yandan tarih 2. İntifada'nın doğuşuna tanıklık ediyordu. İsrail lobisi Filistinlileri olumsuz bir biçimde göstermenin yolunu yine bulmuştu; ilk İntifada'da işgali reddeden Filistinliler lobinin söylemine göre 2. İntifada'da ise "kendilerini yönetmekten aciz olduklarını" kanıtlıyorlardı. Bu anlatı Bush'un göreve gelirkenki vizyonuna uygun bir anlatıydı, zira Bush yönetimi İsrail'e kendini koruması konusunda destek vermek dışında İsrail-Filistin çatışmasına müdahil olmak durumunda kalmayacaktı.

ABD, İsrail'in kendisini hukuk dışı unsurlara karşı koruyan meşru bir devlet otoritesine sahip olduğunu tanıdığından, terörü bitirme yönündeki çağrılarının tek muhatabı her zaman için Filistin'di. İsrail lobisinin bu söylemin devamı olan faaliyetleri sonucunda Filistinlilerin, terörizme karşı savaş kapsamında ele alınması gerektiği yönünde algı yaratılıyordu. Bush'un göreve gelirken ilan ettiği, İsrail-Filistin çatışmasına müdahil olmama prensibinin esasında barış için

önce işgalin sonlandırılması esasına dayanmadığı ortaya çıkarken savaş halinin bitirilmesi için bütün yük Filistin'in omuzlarına bindiriliyordu. Öte yandan 9/11 trajik saldırılarının ardından ivme kazanan 'savaşı terörizme götürme' söylemi de Filistinlilerin terör kapsamında değerlendirilmesi yönündeki çabalarıyla birleşiyordu.

Bu kapsamda AIPAC, 9/11 saldırıları sonrasında hayatını kaybedenlerin ailelerinin acılarını paylaştığını beyan ederken bir yandan da El Kaide'ye Filistinli bir yüz vermeye çalışmalarına başlamıştı: El Kaide, devletsiz bir terör örgütü olarak ABD'ye saldırırken, Filistin de devletsiz bir terör örgütü olarak İsrail'i hedef alıyordu. Lobinin amacı artık netti; kendisine karşı savaş ilan edilen "küresel terör ağı" ile Filistin arasında bağlantılar kurmak.

11 Eylül saldırısının ardından her ne kadar, ABD dış politika yapımı bir gecede "imparatorluk başkanlığı" modeline dönerek Başkan Bush'un eline geçse de, Bush yine de teröre karşı savaşta istediği yasaları geçirmek için Kongre'de AIPAC'ın yardımına ihtiyaç duyacaktı.

Lobinin bu yoğun çabaları sonucunda artık Filistin global terörün bir parçası olarak algılanıyordu. Bu durumda İsrail devletinin Filistin'e karşı giriştiği kıyımların çok daha fazlası yanına kar kalıyordu: Direnen Filistinliler Amerika'nın hedefindeki 'radikal İslamcılar' kampına dahil ediliyor, İsrail'in Filistinli göstericileri kasıtlı olarak şiddetle bastırması, Filistin yerleşimlerini umarsızca – ABD'den temin ettiği – savaş uçaklarıyla bombalaması ve onları genel olarak zaten toplu tecrite maruz bırakması reva görülüyordu. İsrail sivillerini hedef alan birtakım militanlar, uluslararası toplumunun tasdikini almış Filistin hükümetinin meşru taleplerini gölgede bırakıyordu.

Barışı tesis etmek adına topraktan vazgeçmek bir yana dursun, İsrail Filistin topraklarına daha derinlemesine giriyor, Filistin hükümetinin binalarını ve tüm yönetim aygıtını geri dönüşsüz bir biçimde yok ederek köşeye kısıtırıyordu.

Terörizme karşı savaş yıllarının tüm bu kaosunun ortasında bile yine de umut yeşeriyordu; Dışişleri Bakanı Colin Powell, ABD dış politikasında devrim niteliğinde bir açıklama yaptığında tarihte ilk defa 19 Kasım 2001'de olmak üzere "iki devlet çözümü" ifadesi kullanılmış ve İsrail-Filistin çatışmasıyla ilgili resmi politikanın bir parçası haline gelmiştir. ABD'nin teröre karşı yürüttüğü savaş iki devlet çözümünü zorunlu kılıyordu. Ancak ileriki yıllarda barış

müzakereleri yapılırken bu dönemin ağır faturası yokluk içindeki Filistin'i içinden çıkılmaz bir duruma sürükleyecekti.

Nitekim aylar sonra Başkan Bush, iki devlet vizyonunu ortaya koyan açıklamasını yaparken iki tarafın da teröre karşı çıkmasını talep edip Filistin'e yeni bir liderlik çağrısında bulunmuştu. Muhattap olarak Amerikan kamuoyu, baskı grupları kadar İsraililer ve Filistinleri de aldığı konuşmasında Bush kabinesinin önde gelen isimleriyle birlikte meşhur yol haritasını açıklamıştı.

Bush'un yol haritasını açıklamasındaki amaç, küresel teröre karşı açtığı savaşta bir sonraki hedefi Saddam Hüseyin'i devirmek için Arap devletlerinden destek almak mıydı yoksa 11 Eylül saldırılarında Filistin'in içinde bulunduğu durumun da etkisi olduğunun ayırđına mı varılmıştı pek bilinmez. Ancak yeni lider söylemini takiben, hem ABD Saddam Hüseyin'den, hem de İsrail Yaser Arafat'tan kurtulmaya çalışıyordu.

Colin Powell, 2003'te AIPAC'ın yıllık toplantısına katılarak Başkan Bush'un yol haritası vizyonunu İsrail lobisinin üyelerine anlatarak, hem Filistin hem de İsrail'in görevini betimlemiş, işgal ve şiddete son verilmesini istemişti.

2 devlet çözümünden sıyrmak

Kongre üyeleri ve AIPAC temsilcileri Powell'ın konuşmasının ardından Bush'un yol haritasının etkilerini azaltmak için ellerinden geleni yaptılar. Yakın Doğu Raporu (NER), Kongre üzerinden geçirdiği bir mektubu Başkan'a ulaştırmıştı. Yaptırım gücü yüksek olan mektuptaki talepler hem ABD'nin tarafsız kalması ilkesiyle çelişiyor, hem de şiddetin son bulmasında İsrail'in rolüne dair bir şey içermeyerek tüm sorumluluğu Filistin'e devrediyordu.

Bununla birlikte Filistinliler, terörle bağlarını koparmış yeni bir liderlik çağrısına istinaden Yaser Arafat'ın yerine Mahmut Abbas'ı (Ebu Mazin) geçirmişlerdi. Abbas'ın görevine daha yeni başlamasına rağmen, AIPAC vakit kaybetmeyerek Abbas'ı terörle arasına mesafe koyamamakla ve kendisinden beklenenlerin tersi yönde hareket etmekle itham etmişti. Öte yandan Abbas'tan şiddeti durdurması beklenirken İsrail'den işgali bitirmesi için yaptırım gücü olan bir talepte bulunulmuyordu. AIPAC Filistinlilerden beklenenlerin standartlarını yükselttikçe Bush'un yol haritası bir hayale dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyordu.

Zaten devletsiz olan Filistin hükümetinin tüm iktidar araçları önceki dönemlerde İsrail işgali altında yok edilmişken Filistin'den şiddet ve terörü durdurması bekleniyordu ancak hükümetinin elinde şiddeti durduracak araç kalmamıştı. Bunun yanısıra bir yandan da, Filistin'de doğan şiddetle hala yürürlükte olan işgal koşullarının arasındaki ilişki göz ardı ediliyordu. Aynı şekilde, şiddeti doğuran toplumsal koşulların ortadan kalkması için Filistin'den yerine getirmesi beklenen sosyal reformların bir gecede sonuç vermesi imkansızdı.

Filistin'den terörü bitirmesi, terörle ilişkisi olan herhangi bir liderlikle ilişkisi kesmesi ve toplumsal reformları bir çırpıda yaparak İsrail devletini koşulsuz olarak tanıması bekleniyordu ki mevcut durumda buna imkan yoktu. Bu nedenle Filistin, 2 devlet çözümünün önündeki bir engel olarak görülüyordu.

2004 yılında, kamuoyuna iyice duyurulan bir toplantı kapsamında İsrail ve ABD yetkilileri bir araya gelerek, AIPAC'ın özetine göre, şu kararları almıştı: Yahudi ve bağımsız Filistin devletlerinin; Sharon'ın Gazze ve Batı Şeria'nın bazı kısımlarından çıkması yönündeki planının desteklenmesiyle; İsrail'in kendisini terörizme karşı koruma hakkının savunulması. Bu kararlar doğrultusunda, İsrail devletinin kabul edilebilir bir barışın tesisine yanaşmayacağı belli oluyordu.

Zira;

1. İsrail'in kalıcı yerleşimleri hem uluslararası hukuka hem de Filistin'in sürekli varlığına aykırıydı
2. İsrail komşusu Filistin –ve hatta herhangi bir ülkenin – topraklarına 'terörü' bahane ederek müdahale edebilecekti
3. Ayrıca Filistin'in geleceğini bağlayacak bir antlaşmaya Filistin'in gelecek liderleri taraf olarak dahil edilmemişti.

IV/ Arap lobisinin etkileri ve potansiyeli

Arap lobisi genel olarak ABD tarihinde ara sıra ortaya çıkmıştır. Lobi, İsrail lobisine kıyasla çok daha kuvvetsiz kalmakta, AIPAC'ın sahip olduğu finansman, donanım ve tarihsel destek gibi yapısal imkanlara sahip olmamaktadır. Hatta bazı üyeleri, bir Arap lobisi teşkil ettiklerini bile düşünmez. Kelimenin en geniş anlamıyla bir lobici hükümetin eylem ve politikalarını etkilemeye çalışan kişi oluyor. Bu tanıma göre eğer bir kişi dış politikada etkin olan sayısız unsurdan birini değiştirmek için eylemde bulunuyorsa lobi faaliyetinde bulunduğundan, ve böylesi kişilerden meydana gelen organizasyon

da lobi sayılacağına göre, belli bir Arap lobisinden söz etmek mümkün. Bu bağlamda Arap lobisinin politikaya şekil vermekte ve 1.2 milyon Amerikalı Arap'ın taleplerini temsil etmekte Kongre üyeleriyle doğrudan lobicilik aracılığıyla ilişki kurmaktan ziyade, dolaylı lobiciliğe ağırlık verdiği anlaşılıyor; haber bültenleri yollamak, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri adına bağış toplamak, imza kampanyaları ve basın açıklamaları düzenlemek vb. Bu türden dolaylı lobi faaliyetlerine çeşitli medya kuruluşlarında görünmek ve çoğunlukla İsrail yanlısı gruplarla tartışmalara girmek, anaakım medyada kolayca ve hemencecik ulaşılamayan türden bilgileri sağlamak da dahil.

Soğuk Savaş lobiciliği

Oyunu kaybetmek

NAAA (Amerikan Arapları Ulusal Birliği) Eski Başkanı Joseph Baroody bir keresinde, “Araplar” diye anılan kümeyi meydana getiren insanların aslında Libyalılar ve Suudiler birbirinden ne kadar farklıysa o kadar farklı, ve Hıristiyan ile Müslüman Lübnanlılar ne kadar dağınıksa o kadar dağınık bir grup teşkil ettiğini, İsrail lobisininse aslında tek bir devletin çıkarlarını temsil ettiğini belirtmişti. Arap lobisinin bu kadar birleşmiş bir amacının olmadığı yetmiyormuş gibi bir de bu kadar organize değildi.

Arap lobisi bu dağınıklığıyla tarihteki en başarılı çıkar gruplarından birine, yani İsrail lobisine karşı geliyor. İsrail lobisi iyi yapılanmış, finanse ve organize edilmiş ve birlik halindeyken, Arap lobisi ise aynı alanlarda bir o kadar zayıf kalıyor. 1990-2002 tarihlerinde İsrail lobisi siyasetçi adaylarına 49 milyon dolara yakın bir meblağ vermişken Arap lobisi ise sadece 297 bin dolara yaklaşabilmişti.

İsrail lobisinin belirgin üstünlüğüne rağmen Arab lobisine rekabet gücü veren iki önemli özelliği öne çıkıyor:

- 1) Ulusal ve dini anlamda farklılıklar taşısalar da, Filistinlilerin çektikleri acı karşısında bir bütün halindeler. Filistin sorunu onları bir araya getiriyor.
- 2) Amerika Araplarının üzerine Pro-Arap bir etnik kimlik inşa edebilecekleri bir ortaklık Filistin sorunu

Araplar, Filistin'in kendisini savunması ve belli bazı konularda fikir ayrılığı yaşasalar da İsrail-Filistin sorununa bir çözüm gerektiği konusunda hemfikirler.

Normal şartlarda ortak bir yönü olmayan Arap gruplarını Filistin sorunu bir araya getiriyor.

60-70'li yıllarda kurulan Arap lobisi grupları, gerekse ötekileştirilmiş 'düşman Arap' imgesinin etkisiyle gerekse de yön noksanlığı nedeniyle kısa süre içinde dağılıyor. İsrail lobisiyle eşit şartlarda mücadele etmedikleri ortadayken bir yandan da aynı şekilde algılanmadıklarından, davalarını sürdürmeden önce bir de kendileriyle ilgili algıyı yıkmaları gerekiyor.

Filistin sorununu yeniden icat etmek

Esasen Filistinlilerin ABD'li politikacılar için varlığı bile tartışmalıydı. Öyle bir halk olmadığı yönündeki görüş hakimken Filistin halkı, sadece ABD'yi ve İsrail'i tehdit eden teröristler olarak algılandıklarında görünür hale gelirlerdi.

Camp David antlaşması Arapların "İsrail'i denize dökmek isteyenler" olarak süregelen temsilini, "Araplar barış istiyor" algısıyla değiştirdi ancak tabii ki İsrail'in, Mısır'dan çok daha güçsüz konumda olan Filistin ile barış yapmaya elini zorlayan hiçbir şey yoktu.

Reagan ve diğer şahin unsurların yükselişe geçtiği dönemde İsrail sorunlara sadece militer perspektifle müdahale ediyor, ulus-devletlerin egemenliğiyle ilgili tüm uluslararası kanunları çiğniyordu. Ne var ki bunun değişmesi için İsrail'e hiçbir baskı yapılmamıştı. Dolayısıyla Arap grupları, ABD dış politikasının, İsrail'in kanunsuz şiddetine göz yummasıyla mücadele etmek durumundaydı.

Bu durumda Amerikalı Arap gruplarının liderleri, İsrail'in 1982'de Lübnan'ı işgali üzerine bölgedeki güç dengelerindeki orantısızlığı; yani İsrail'in yıkıcı gücüne ve uyguladığı şiddetine dikkat çekerek Orta Doğu'daki iktidar eşitsizliğini ABD kamuoyu ve siyasetçilerinin gözleri önüne sermişlerdi. Bu eşitsiz durumun sergilenmesi üzerine ABD kamuoyu ve siyasetçiler, o güne dek kurgulananın aksine İsrail'in anlatıldığı gibi Orta Doğu'da etrafı düşmanlarla çevrili hassas ve kırılabilir bir vaziyette olmadığını anlamışlar, aksine bölgedeki askeri gücün eşitsiz bir biçimde İsrail'den yana olduğunu görmüşlerdi.

Aynı 1980'li yıllarda, Arap grupları arasında birliktelik eksikliğinden bahsedilebilirdi, bir anlamda bu yüzden Filistin meselesi kendisine birleşik bir ses bulamadığından gündeme gelmezdi. Amerikalı Arap grupların içerisinde, her ne kadar Siyonizme karşı bir bütünlük söz konusu olsa da örneğin Filistin Kurtuluş Örgütü'nün bütün bu süreçler içindeki rolü gibi daha spesifik

meselelerde fikir ayrılıkları doğuyor ve grupların bölük davranmasına yol açıyordu. Dolayısıyla Arap baskı grupları bir yandan kendi içlerinde dağınıklıkla uğraşırken bir yandan da kendilerinden açıkça daha kuvvetli ve organize olan İsrail lobisinin sindirme çabalarına karşı mücadele vermekteydi. İsrail lobisinin temel amacı Orta Doğu ve İsrail-Filistin çatışması konularındaki tekeli elinde tutmaktı. Lobi bu amacına ulaşmak için Arapların Filistin için gerekse medyada, gerekse eğitim kurumunda yürüttüğü çalışmalarını gayrimeşru kılma yöntemini kullanıyordu. Bu anlamda ABD toplumunda Araplara karşı genel bir toplumsal önyargıdan söz edilemezken, varolan önyargı daha çok İsrail lobisinin bu türden faaliyetleri sonucunda zamanla ortaya çıkıp yerleşmişti. Öyle ki dönem dönem bazen, bireysel seviyedeki temel hak ve özgürlükleri hedef alan şiddet olayları bile gerçekleşiyordu. Ne var ki bu türden olayların temelinde toplumsal bir önyargıdan ziyade İsrail lobisinin Araplara karşı yürüttüğü kampanyalar sonucunda ortaya çıkan önyargılar vardı.

Amerikalı Arapların karşısındaki zorluk Samhan'ın ifadesinde netlik kazanıyordu; “siyasi ırkçılık”. Fakat bunun dışında temel bir zorlukla daha karşı karşıyaldı: Amerika'daki Arap toplumunun kökenleri Orta Doğu'daki otoriter rejimler ve devletlerine dayanıyordu. Bunun yanısıra Arap cemaatinin anlayışına göre ekonomik başarılar herhangi bir siyasi angajmana kıyasla daha önemliydi. Sorunlara siyasi arayışlarla çare bulmaktansa ekonomik anlamda bir yere gelmeyi önceleyen Arap toplumu, tarihsel olarak otoriter rejimlerin siyaseti boğan karakterinin de etkisiyle, bu tür politik çalışmalara en baştan bir parça inançsız yaklaşıyordu. Neticede siyasete yönelik olarak genel bir güvensizlik varken, ortak siyasi bir çaba içine girdiklerini söylemek zordu. Fakat ne zaman ki 1987'de İntifada ile Batı Şeria ve Gazze'de durum değişmeye başladı, Filistinliler politik bir duruş sergileyerek İsrail'in işgaline karşı kitlesel bir biçimde direnmeye başladılar, bunun sonucu olarak bir taraftan ABD dış politikasının zemini değişmeye başlarken bir taraftan da pro-Arap aktivizmi bu gelişmeler karşısında canlanmaya başladı. Fakat bu köklü değişimler gerçekleşmeye başlayıncaya kadar aktivizme karşı tarihsel ve toplumsal koşullarından ileri gelen bir kayıtsızlık içerisindeydiler.

İntifada, ABD dış politikasını kökten değiştirirken çok önemli 2 sonuca daha yol açtı; birincisi Filistin ve İsrail'e dair tüm dünyada tutunmuş olan algılar değişmişti. İkincisiyse, intifada Filistinlilere, İsrail'in şiddetine karşı kolektif olarak direnmenin araçlarını sunmuştu. Amerika'daki Arap toplumu da

İntifada'nın doğurduğu imge ve sembolleri yakından benimseyerek, İsrail'in vahşi işgali ve gösterileri kasıtlı bir biçimde şiddetle bastırırken ızdırıp ve acı çeken Filistinli görüntüsünü Amerikan ve dünya kamuoyunun gözlerinin önüne sermiş, kamuoyunda varolan yerleşik algılara meydan okumuştur.

Oyun değişiyor

Khalil Jahshan, İntifada'nın, tarih boyunca barış sürecinde Batı'yı iki devlet formülünden yana tek başına ikna eden bir olay olarak bir anlamda barış sürecinin "anası ve babası" olduğunu söyler. Amerikan Arap Ayrımcılık Karşıtı Komitesi'nin (ADC) yayınlarında yazan Don Betz ise, Filistin İntifadası'nın Amerika'da özenle geliştirilmiş ve çok derine yerleşmiş olan İsrail algısını kırdığını söyler. "Etrafı tehditkar Araplar ve Müslüman fanatizminden oluşan bir denizle çevrili, abluka altındaki mazlum, kürenin o çeyreğindeki tek hakiki demokrasi, Arap Golyat'ına karşı cesurca çarpışan Davut" imgesi, her gün haber kanallarında yayınlanan, İsrail ordusunun korkunç vahşetine karşı direnen Filistinli sivillerin görüntüleriyle birlikte artık geçerliliğini yitirdiğini açıklar. Arap grupları ise İsrail'in haksızlıklarını kamuoyunun dikkatine sunmuştu. Bu görüntüler karşısında bütün dünya, İsrail-Filistin çatışmasının askeri yöntemlerle çözülemeyeceğini kavrayarak siyasi bir çözümden yana ikna olmuştu.

İntifada'nın Arap gruplarının gücüne güç kattığı, İsrail lobisinin anahtar oyuncusu AIPAC tarafından bile teslim edilmişti: "Rakibimiz ilk defa halk tabanından destek kazandı." Artık Filistinliler gözden çıkarılabilir bir grup olmaktan, kendi meşru ulusal hakları olan bir halk suretine bürünmüştü. Herkesin ilgisinin Orta Doğu'ya döndüğü bu dönemde, İsrail'in alışlagelmiş anaakım açıklamalarına karşı gelebilecek görüşlere ihtiyaç duyulduğu gibi Arap liderlerinin görüşlerine başvurulur olmuş, Arap grupları için de fikirlerini duyurabilecekleri bir açıklık ortaya çıkmıştı. Böylece pro-Arap grupları bir yandan Filistin'in tanınması için baskı yaparken bir yandan da kendilerini de meşru birer kanal olarak tanıtmış oluyorlardı. Bu gruplar İntifada'nın imgelemi ve sembollerinin birer çevirmeni, aracı ve birer yorumlayıcısı olarak Orta Doğu'daki Filistin gerçeğini ABD'ye taşımışlardı.

Basra Körfezi'nden Soğuk Savaş'ın sonrasına

Zorlu zamanlar, ümit işaretleri

İntifada'da yıldızı parlayan Amerikalı Arap grupları, Kuveyt Savaşı ile çok zor bir seçimle karşı karşıya kaldılar; Irak'ın bir başka ülkenin egemenlik hakkını çiğneyerek Kuveyt'i işgalinin mi, yoksa Müslüman ve Arap dünyasının, kültürünün kalbinin attığı Irak'ın yerle bir olması pahasına Kuveyt'in – ve dolayısıyla Kuveyt'i işgalci Irak'tan kurtarmak üzere askeri müdahalede bulunan ABD'nin – mi arkasında duracaklardı. Bir yandan Irak'ın Kuveyt'i işgali uluslararası hukuku çiğnerken İsrail'in de yıllardır yaptığı tam da buydu. Irak'la, İsrail'in 27 yıldır bütün uluslararası hukuk ve BM kararlarına karşı gelerek Filistin'i işgali ortada dururken Irak'ın bir başka devletin topraklarını işgaline karşı savaş açmak ABD politikasının çifte standartlı olduğunu ortaya koyuyordu. Öte yandan ise Irak'ın Kuveyt işgaline karşı çıkmak için ABD'nin başını çektiği bir başka savaşı desteklemek durumunda kalabilirlerdi. Halk tabanında savaşa karşı olduğu için Amerika'daki Arap gruplarının liderleri, çoğunlukla Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine karşı konsensüste buluştular ancak bunun doğrudan doğruya ABD'nin liderliğindeki askeri koalisyonuna onay verdikleri anlamına gelmediği vurgusunu da yaparak. İçinde buldukları bu ikircikli durum Arap gruplarının zemin kaybetmelerine neden olacaktı.

Bir yandan Kuveyt Savaşı Amerikan Araplarının içindeki nasyonalist damarı da ortaya çıkarmıştı. İsrail-Filistin meselesinin dışındaki daha geniş anlamda Arap dünyası söz konusu olduğunda Orta Doğu ve ABD Arapları arasındaki mesafe bir kez daha açılıyor ve Amerika'daki lobi tek bir sesle konuşmıyordu. Araplar, Irak'a karşı savaşı desteklerlerse kendi bütünlüklerini, desteklemezlerse de Kuveyt'e asker göndermek son derece popüler bir tercih olduğundan kendilerine zaten yerleşik şüpheyile yaklaşan ABD kamuoyunun gözündeki yerlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Arap grupları, Kuveyt'e arka çıkarken savaşa karşı oldukları notunu düşmüşlerdi ancak kimseye yaranamıyorlardı. Böylelikle bir çeşit ödün verme ve yozlaşma sistemi olarak gördükleri – ve zaten İsraililerin kendilerinin daha iyi yaptığına inandıkları – lobicilik faaliyetlerine yönelik genel şüpheci yaklaşımları güç kazanıyordu.

Bir yandan da Amerika'daki pro-Arap grupları ciddi oranda destekleyen Kuveytli iktidar, ABD'nin uluslararası adaleti tesis etmek için kendilerini

kurtardıklarını düşünüyor fakat tereddütlü tavırlarından dolayı Arap gruplarını aynı şekilde takdirle karşılamıyorlardı. Neticede 90'lı yıllarda Arap grupları bu bölünmüşlük nedeniyle yokuş aşağı gidecekti.

Bununla birlikte pro-Arap grupları Kuveyt savaşının ardından özgüveni ve güvenilirliği artan ABD'nin, Orta Doğu'daki resmin tamamıyla ilgilenmeye başlamasından faydalanacaktı. Küresel siyasette etkinliği artan ABD, Başkan Bush'un insiyatifiyle Madrid'de İsrail-Filistin sorunu için barış görüşmelerini başlatacak adımı attı. Arap liderleri bu görüşmelere yüksek oranda katılım gösterirken, görüşmelerin ağırlıklı olarak İsrail yanlısı bir ortamda gerçekleştiği ve Filistin sorunuyla ilgili esas meselelerin ele alınmasının hep son safhaya ertelendiği gerekçesiyle şüpheyle yaklaşıyorlar, bu da Arap grupları içindeki bölünmüşlüğü arttırıyordu. İsrail'in güvenlik ihtiyacı karşılanırken, Filistin'in devletleşmesi aşamalı bir plan dahilinde son durum görüşmelerine bağlanıyordu. İşte bu 'son duruma' bir türlü ulaşamamıştı.

Madrid konferans süreci devam ederken, Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle ABD'nin Orta Doğu politikası ciddi bir değişime girmiş, Arap grupları ise bu yeni duruma ayak uydurarak Filistin'in özerkliği için bastırmaya başlamışlardı. Soğuk Savaş döneminde, iki kutuplu dünyada Sovyetler ABD'ye karşı Arapları desteklediklerinden, Filistinli Araplar komünizm ile özdeşleştirilmişti. Fakat savaşın sona ermesiyle artık Araplar iki arada sıkışmaktan kurtulacak, ABD ise artık baş rakibinin global ölçekteki hamlelerini takibi bırakarak daha spesifik bölgesel sorunlara odaklanabilecekti. Artık Filistinlilerin sesi kaba bir Doğu-Batı ikiliği içinde boğulmayacaktı.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ideoloji eksenli bir okumadan farklı bir odak noktasına geçilmişti; Amerikalı Arap gruplar, etnisite çatışmalarına dikkat çekebiliyordu, ve ABD Orta Doğu'da kendine yeni bir rol arıyordu. Filistinli ve Amerikalı Araplar ideolojik bir çatışmanın piyonları olarak değil artık kendi başlarına birer özne olarak algılanacaklardı. Bu süreç içerisinde Başkan Bush'un, İsrail'in güvenlik ihtiyaçlarının yanısıra Filistinlilerin ulusal haklarından da bahsetmesiyle artık Amerikalı Arap grupların talepleri hem meşru bir zemin kazanmış, hem de üst düzey hükümet yetkililerince de paylaşılr hale gelmişti.

ABD dış politikası bu dönemde pro-Arap gruplar için kazanımlarla doluyken, Amerikalı Arapların kendi toplumsal tabanı ile kökenlerinin dayandığı Orta

Doğu'daki Arap devletleri ve halkları arasındaki uyuşmazlık ve kopukluk da git gide etkin hale geliyordu.

Oslo'nun etkileri

Bill Clinton'ın 1993 yılında seçilmesiyle, “gerçek ve tam barış” retoriğiyle başlattığı yeni girişim Araplar için yeni bir fırsat demektir. Ancak Clinton seçim kampanyasındaki katkıları ve başarısındaki mimarlıkları dolayısıyla İsrail lobisine karşı borçluymuştu. Bir anlamda diyet ödemek için barış görüşmelerinde önemli pozisyonlara lobinin ileri gelen üyelerini getiriyordu (örneğin ABD'nin eski İsrail elçisi Martin Indyk, Ulusal Güvenlik Konseyi'nde Başkan'ın Arap-İsrail meseleleri baş danışmanlığına atanmıştı). Clinton döneminde önceliğin Filistinlilerin haklarından ziyade İsrail'in güvenliğine verileceği anlaşılıyordu.

Bununla birlikte, sürecin hayati bir parçası haline gelen Amerikalı Arap gruplarının da etkisiyle, İsrail tarihinde ilk defa Filistinlileri kendilerini yönetme hakkına sahip bir halk olarak tanıdı. Bundan sonraki bütün barış sürecinde “el sıkışma” olarak bilinen olay, yani İsrail Başbakanı Rabin ile FKÖ Başkanı Yaser Arafat'ın el sıkıştığı bir süreçti.

Prensipier Duyurusu (DOP), Filistin devletinin boyutlarıyla ilgili net bir şey söylemiyordu. Ancak yine de ABD yönetiminin üst seviyelerini Arap gruplarının erişimine açılması işlevini görmüştü. Helen Samhan, "artık rakiplerimiz (İsrail lobisi) tarafından değil kendimizi temsil ederken tanımlanabilecektik. ...Oslo barış sürecinin ardından Filistin ve ABD dış politikası ile ilgili konularda görüşlerimize danışılıyordu” demişti. 1980'lerde ABD'nin Orta Doğu politikası süreçlerinden dışlanan Arapların kendi seslerini duyurabilmeye başlaması önemli bir değişim anlamına geliyordu.

Buna rağmen Oslo'ya yönelik temel eleştiriler vardı. Amerikan-Arap Ayrımcılık Karşıtı Komitesi Yönetici Müdürü Nabil Muhammed, Oslo sürecinin Amerikalı Araplar için yeni bir bölünmeye neden olduğuna dikkat çekiyordu; Oslo'da Filistinlilere bir geçiş hükümeti vaad edilirken iki devlet çözümüne dair hiçbir şey telaffuz edilmiyor dolayısıyla Filistin'in devlet olma hali teslim edilmiyordu. Ayrıca yerleşimler gibi önemli meseleler ilerideki belirsiz bir tarihe erteleniyordu. Filistinli – Amerikalı düşünür Edward Said, Filistinli ve Yahudilerden oluşan küçük bir grubun Filistinlileri küçük düşürdüğü ve pinti sonuçlarını görebildikleri gerekçesiyle Oslo'yu başından beri eleştirdiklerini hatırlatıyordu: “FKÖ ve İsrail hükümeti tarafından kısa süre önce duyurulan

‘tarihi gelişme’, iki düşman arasındaki bir uzlaşma sürecinin başlatılması için alınmış ortak bir karar olmanın yanısıra, Filistinlileri, hala Doğu Kudüs’teki yerleşimlerin, ekonomi ve egemenliğin sahibi olan İsrail’in altı haline getirir.” Amerikalı Arapların büyük bir çoğunluğu bunun bir zafer mi yoksa imtiyaz mı olduğu konusunda emin değildi. Filistin meselesinde pro-Arap ittifak içinde fikir ayrılıkları yine baş gösteriyordu çünkü; 1) Filistinlilerin tarihi topraklarının sadece Batı Şeria ve Gazze’yi kapsayan küçük bir kısmına kanaat getirmesi beklenirken; 2) Mülteciler gibi konularda Filistinlilerin bu dar toprak parçası dışındaki haklarından vazgeçmesi anlamına geliyordu.

Ama tüm bunlara rağmen kamuoyu ve siyasetçilerin İsrail-Filistin konusunda Arap grupların görüşlerine yer ve önem vermesi her halükarda temel bir kazanımdı. Artık Amerikan kamuoyunun bilgiye erişiminde İsrail lobisinin tekeli kırılıyor ve Arap grupları bu mücadelede kendi niş alanlarını buluyordu. Öte yandan, sivil toplumda Hıristiyan liderler gibi önemli isimler de Filistin’in topraklarının işgaline karşı desteğini sunmaya başlamıştı. Bu anlamda Oslo Arap lobiciliğini kolaylaştırmış sayılmazdı, ancak daha dolambaçsız yollardan yapılmasını imkanı kılmıştı.

Barış için lobi yapmak

Siyonist grupların genel “terör” retoriğine karşı Arap grupların üzerinde anlaştığı şey Oslo’nun önemi ve bu yolun sonunda Filistinlilerin karşılanması gereken devlet ihtiyacıydı. Arap lobisi olarak adlandırılacak grupların yapması gereken şey, iki devlet çözümünün tüm tarafların çıkarları doğrultusuna dolduğu fikrini merkeze alan bir strateji geliştirmektir. Bir diğer önemli unsur ise artık ABD-İsrail ilişkilerinin eskiden olduğu gibi stratejik ittifak model üzerine inşa edilmediğiydi. ABD, İsrail’i artık Soğuk Savaş dönemi anti-komünizm müttefiği olarak değil, Orta Doğu’da istikrarı sağlayacak unsur olarak görürken, Orta Doğu istikrarı ise ancak İsrail-Filistin çatışmasının çözümüyle sağlanabilirdi ve bunun yolu da iki devlet formülünden geçiyordu. Öte yandan Arap lobisi, Başkan Clinton’ın kendisi için uygun gördüğü barışı getirme rolünün ise ABD’nin ‘tarafsızlığı’ gerektirdiği mesajını veriyordu.

İsrail lobisi cephesinde, Oslo süreci boyunca Tel Aviv’de bazı kırılmalar yaşanmış fakat bu sorunlar orda çözülemeyince Washington’a, Orta Doğu politikalarının esas muhatabına taşınmıştı. Arap lobisiyse ABD’nin çıkarlarını gözetmenin İsrail lobisi olmadığını, aksine, “demokratik, seküler ve varlığını

sürdürebilir bir Filistin devletinin kurulmasını isterken” esas kendilerinin ABD’nin çıkarlarını gözettiklerini savunmuşlardı. Pro-Arap grupları genel olarak ABD’nin Orta Doğu politikalarını değiştirmekten ziyade, siyasetçilerin ve kamuoyunun Orta Doğu’ya bakışını değiştirmekte başarılı olmuşlardı. Buna karşılık ABD ise, Oslo sonrası süreçte İsrail’e verdiği geleneksel destekten bir adım geri çekilip Filistin’in de ulusal varlığını tanımak durumunda kalarak iki tarafı da pazarlık masasına oturtmuştu. Arap lobisi son kertede, İntifada, Körfez Savaşı ve Soğuk Savaş’ın sonu gibi uluslararası küresel gelişmelerin domestik alandaki alıcısı ve çevirmeni görevini gördü. Daha sonrasında da Bush’un yol haritasının tohumları olacak Filistin’in egemenliği söyleminin tohumlarını attı.

Pro-Arap lobisi ve terörizme karşı savaş

Zamanla, endişeleri haklı çıkarır bir biçimde Oslo görüşmelerinin çizdiği çerçevenin sonuna gelindi. 9/11 trajik saldırıları yaşandıktan sonra Arap lobisi kendisini yine tarihsel olarak çok zorlu bir konumda buldu. Lobi hem ABD kamuoyu karşısında sadakat testinden geçmek, hem de bir yandan saldırıların ardındaki El Kaide’nin sahip çıkmaya yeltendiği Filistin davasının aslında haklı bir daha olduğunun savunusunu vermek durumunda kalmıştı. 11 Eylül saldırılarının ardından yükselen nefret dalgaları içinde Arap lobisi, bir yandan Amerikalı Araplara yönelik fiziksel ve yasal saldırılara kendisini hazırlarken, bir yandan da Amerika’daki Arap toplumunun temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmaması için önceliği İsrail-Filistin meselesinde lobi yapmaktansa bu konuya kaydırmak zorunda kaldı. Hem vatanseverlik vurgusu yapılan açıklamalar yaparken, hem de dalga dalga yükselen öfkeden sakınmaya çabalıyordu.

Dünya, Filistin meselesini kendi amaçları için temellük etmeye çalışan El Kaide gibi fanatik ekstremizm ile karşı karşıya kaldığında Arap lobisi unsurları kendilerini daha ortalama, daha ılımlı bir perspektiften ortaya koyarak savundu. El Kaide’nin saldırıları gibi ekstremist hareketlerle arasına bir mesafe koyarak, gerekse kamuoyu gündeminin öncelikli maddelerinden olan gerekse de bu türden hareketlerin kendisine malzeme ettiği Filistin meselesini bu grupların elinden almak üzere çalıştılar.

Rafi Rajani Filistin’in işgal koşulları altındayken gerçekleştirdiği 3 ayrı seçimin bile tüm dünya standartlarında son derece demokratik birer seçim olduğunu hatırlatarak, eğer teröre karşı küresel savaşın aynı zamanda demokrasi götürme

savaşı olduğu kabul ediliyorsa, dolayısıyla bir Filistin devletinin Orta Doğu'da hakikaten demokrasi modeli olacağını savunmuş ve bunun Filistin sorununun aşırı hareketler tarafından manipüle edilmesini engelleyeceğini söylemişti (Amerika Filistin Özel Görev Komitesi – ATFP).

İsrail lobisine karşılık vermek

9/11 saldırılarının ardından hem kendi sağlığı hem de Filistin davasının haklılığına gölge düşmemesi için endişe ve zor bir konum içinde kalan Arap lobisinin eline Başkan George W. Bush döneminde ise başka önemli bir fırsat geçecekti. Politika yapıcı seçkin çevrelerin amacı ile kamuoyu algısı, zaten lobinin gündemiyle örtüşmekteydi; Arap lobisine düşen bu amaca yani Filistin devletine giden sürecin hayata geçmesini sağlamaktı.

Bu durumda Arap lobisi politikacıların verdikleri sözlerde durması için baskı yapacaktı ancak Kongre ciddi anlamda İsrail lobisinin sıkı kontrolündeydi. Buna ek olarak kamuoyu ise, 2 devlet çözümünü desteklese de geleneksel olarak Yahudi devletinin tarafını tutma eğilimindeydi. İsrail'in çizgisinden çıkan siyasetçiler ise İsrail lobisinin faaliyetlerinin sert sonuçlarıyla karşılaşılıyordu. Buna karşın artık 2 devlet çözümü beyan edilmiş politika haline gelmişti ve Arap lobisinin, yol haritasında hangi aşamada olduğunu sorması bile belli bir çekim yaratılıyordu. Arap lobisi, 1) daha önceden sahip olmadığı bir görünürlük ile fikirlerini kamusal alanda savunma fırsatı edinmiş, 2) hükümet yetkililerine olağan bir biçimde erişebilir hale gelmiş, 3) en önemlisi ise yol haritası boyunca adımları belirleyebilme kapasitesine erişmişti.

Teröre karşı küresel savaş dönemi Arap lobisi için belki de kabuslu bir dönemdi ancak artık, ne Filistinlilerin politika çevrelerinde tanınmadığı Reagan dönemindeki hava hakimdi ne de Oslo öncesi Bush döneminde olduğu gibi sadece Orta Doğu'daki çatışmalara bir çözüm gerektiği fikrinin kabul edilmesiyle yetiniliyordu. Filistin devletinin kurulması için çalışmak artık eskiden olduğu gibi tartışmalı ve şüphe çeken bir konu değildi. Hatta aksine, Arap lobisi Amerika'daki Arap toplumunun hakları, talepleri ve ihtiyaçları için siyasi faaliyet yürütürken olayı Filistin çerçevesinden sunduğunda meşruiyet kazanabiliyordu. Arap, Müslüman ve Amerikalı olmak demek, siyasetin düğüm noktasının her daim Orta Doğu olduğu anlamına geliyordu. Zira, ABD'de bu denli maddi ve manevi yaraya neden olan, 11 Eylül'ün korsanlarını Orta Doğu

üretirken, ABD'nin dış politikası da günlük bazda Orta Doğu üzerine dönüyordu. Dolayısıyla İsrail-Filistin gerçeğinin ABD'deki yorumlayıcısı ve aslında temsilcisi olan Amerikalı Araplar, bir bakıma da kendilerini ancak Orta Doğu üzerinden temsil edebilir hale gelmişlerdi.

İsrail lobisi her ne kadar 2 devlet çözümünün yol almasını baltalamak için çok uğraştıysa da ABD dış politikasının artık 1980'ler öncesi, Filistinlilerin varlığının dahi tanınmadığı hale geri dönmeyeceği açıktı. Fakat İsrail yine de, Orta Doğu'da – ABD kanunlarına göre terörist olarak gözüken – seçilmiş iktidar Hamas ve Hizbullah gibi gruplara karşı şiddetle harekete geçerken “teröre karşı küresel savaş” atfı yapıyordu. Soğuk Savaş – komünizm karşıtlığını bu sefer de icat edilen “İslami köktencilik” düşmanı ile ikame etmeye çalışıyordu. Fakat ne olursa olsun Arap lobisinin elinde önemli bir araç vardı: İki devlet çözümü, Orta Doğu barışı için ABD dış politikasının artık resmi bir parçası haline gelmişti ve bunun sonucu olarak da Arap lobisinin çalışmaları ABD'nin çıkarlarına hizmet etmekteydi. Bu bağlamda Arap lobisinin temel mesajı, Hüseyin İbîsh'in bir konuşmasından aktararak şöyle özetlenebilir: Orta-Doğu'daki İsrail-Filistin çatışmasının, ABD yardımıyla kurulacak bir Filistin devleti ile çözülmesi;

1. ABD'nin bölgeye “iyilik” getirdiği hissini sağlar
2. Filistin sorununu manipüle eden terörü –bitirmese de – bitirmeye en çok yaklaştıran hamle olur
3. “Bizim (ABD'nin) süpergüç olmamız demek, yükselen diğer (İran, Rusya, Çin gibi) bölgesel güçlerin ABD'ye karşı değil ABD ile birlikte hareket etmesi demek (...) Filistin devletinin ABD eliyle kurulması halinde Amerika'nın dünya lideri olarak konumu pekişir”
4. Batı dünyası ile temel anlaşmazlığını İsrail-Filistin çatışmasında yaşayan İslam dünyası ile ilişkileri geliştirmeye hizmet eder
5. En nihayetinde dünyaya ABD'nin sorumluluk sahibi otorite olduğu mesajını verir.

Sonuç olarak, Arap lobisinin çalışmalarının önünün açılabilmesi için, hem yasama hem de idari meclis seviyesinde son derece güçlü bir iktidara sahip olan İsrail lobisinin unsurlarının (en önde gelen unsur AIPAC) hegemonyasının kırılmasının gerekliliği geçerliliğini koruyor.

V/ Sonuç ve senaryolar

İki devlet / bir devlet

Bu çalışma boyunca yapılan araştırmalar gösteriyor ki, ABD dış politikası ile kamuoyunun algısı arasında sahiden kuvvetli bağlar var. Bununla birlikte ABD siyasetçilerinin çerçevesini belirleyen kamuoyu algısı bir yandan tarihsel olarak İsrail lobisinin çalışmalarıyla şekillendirilmişken, bir yandan da özellikle İntifada ile açığa çıkan Orta Doğu'daki direncin sembolleri ve imgelerinin Arap lobisinin tarafından sahiplenilerek kamuoyunun dikkatine sunması ve oradaki gerçekliği anlatmasıyla bu algılar ciddi oranda değişti ve bugünlere gelindi. Ayrıca, küresel ölçekte etkisi olan Soğuk Savaş'ın sona ermesi veya Körfez Savaşı gibi olayların da ABD dış politikası ve kamuoyu algılarını geri dönüşsüz bir biçimde temelden sarstığı ve değiştirdiği de gözlemlendi. Öte yandan Kongre üyeleri ve hatta ABD Başkanı'nın siyasi kariyerini dahi belli bir oranda belirleme kapasitesine sahip olan İsrail lobisinin sıkı hegemonyasının sürdüğü de bir gerçek. Görünen o ki ABD resmi dış politikasının kabul ettiği ve erişilmesi yönünde bir yol haritası belirlediği iki devlet çözümüne ulaşmakta Arap lobisini bu hegemonyayı kırmak gibi zorlu bir görev bekliyor.

İki devlet çözümü için ihtimaller

Oslo'nun ardından

Peki ya 2 devlet çözümünün geleceği nasıl görünüyor? İsrail-Filistin sorununun çözümü için hala geçerli olan bir 2 devlet formülünden bahsetmek mümkün mü? 2003'teki bir Orta Doğu konferansında Khalil Johnson bu soruya, "Teorik olarak evet, ama pratikte hayır" diye cevap veriyor.

İsrail-Filistin çatışmasında iki devlet çözümünün pratik olarak imkansız olmasının nedeni olarak çözüm formülünün geleceğine dair aslında kasvetli bir öngörü yatıyor. Başkan George W. Bush, bir konuşmasında, bütün barış görüşmelerinin son kertede Filistin topraklarındaki İsrail yerleşimlerinin kalıcı olduğu ve 1949 öncesi topraklara dönülmeyeceği noktasına geldiğini söylemişti. İsrail'in 4 Haziran 1967 işgalinde elde ettiği topraklardan geri çekilmeyeceği konusunda ABD ve İsrail hemfikir gibi görünüyor. Dolayısıyla iki devlet çözümü gereği ortaya çıkacak Filistin devletinin hemhudut olmayacağı, aksine parçalı bir toprak yapısının olacağı öngörülüyor.

Bu öngörüye göre Filistin, etrafı İsrail'in tel ve duvarlarıyla çevrili, kontrol noktalarından giriş-çıkış yapılan birçok ayrı toprak parçasından ibaret olurken bu tabloda ortaya çıkan şey bir devletten ziyade bir hapisaneye benzeyecek ve İsrail hava yolları ile Batı Şeria'daki bütün kaynakları kontrolünde tutacak. Aynı şekilde, seçilen Hamas hükümetine karşı yapılan uluslararası boykota bakılırsa Filistin kendi liderlerini seçmekte de sıkıntı yaşayacak.

Demokrasi ve terör

Yol haritasında çizildiği gibi bir demokratik Filistin devletinin kurulması durumunda bile barışın gelip gelmeyeceği hala geçerliliğini koruyan bir soru. İsrail'in Filistin devleti le yan yana barışçıl bir biçimde varolabileceği bekleniliyor. Fakat İsrail devletinin tıpkı Hizbullah 2 askerini kaçırdığı ve 8 askerini de öldürdüğünde Ehud Olmert'in bunu bir "savaş nedeni" olarak gördüğünü açıklaması üzerine – ABD seyirci kalırken – Beyrut ve Güney Lübnan'ı imha ettiğinde veya İsraili asker Galid Şalit'in kaçırılmasının ardından Gazze'nin altyapısını yok edip, seçilmiş Hamas hükümeti üyelerinin büyük bir çoğunluğunu hapsedtiğinde yaptığı gibi, kendisini tehdit altında hissettiği gibi "terör" kartını oynayarak yeni kurulmuş bir Filistin devletini ortadan kaldıracak veya sakat bırakacak bir savaşa girmeyeceğine dair hiçbir garanti yok. Aksine, bugüne kadarki barış görüşmeleri Bush'un Dışişleri Bakanı Condolezza Rice'in beyanında billurlaştığı üzere "İsrail'in kendini savunma hakkını" genelde hep saklı tutmuştu.

ABD'in payanda verdiği İsrail bugüne kadar Filistin'i demokrasiden ve kendi bölgelerinden mahrum bıraktı. Filistin'in kazandığı en küçük özerkliğe bile en iyi ihtimalle şüpheyle yaklaşırken, en kötü ihtimalle de terörü beslediği gerekçesiyle savaşa yöneldi. Bu koşullar altında İsrail'in yerleşik şiddet yaklaşımı ve ABD'nin kayıtsız tutumunun sadece geçmişte kalmadığı, gelecekte de bu şekilde sürebileceği olasılığı beliriyor.

Özetle, yeni Filistin devletinin, her ne kadar demokratik olacak olursa olsun daha kuruluş aşamasından itibaren hem yerleşimlere dayanan toprak meselesi yüzünden parçalı bir yapıda olacağı hem de İsrail'in güvenlik yaklaşımı kaynaklı olarak tehlikeli bir konumda olacağı öngörülebilir. Bu en kötü durum senaryosunun gerçekleşmesi demek, bundan önceki tüm tarihsel sürece damgasını vurmuş mücadele ve şiddet sarmalının devamının gelmesi anlamına gelmekte. Dolayısıyla mevcut koşullar altında iki devlet modelinin barışı

doğrudan sağlayıp sağlamayacağı hala tartışma konusu. En kötü durumun gerçekleşmeden engellenmesi için 2 devlet modelinin İsrail-Filistin sorununun ilgili tüm taraflarınca her birinin çıkarlarına hizmet ettiği yönünde ikna olarak benimsetilmesi gerekiyor. Bir görüşe göreyse de İsrail ve Filistinliler birlikte bir “hakikat ve uzlaşma rejimi” içinde bir arada yaşamalıdır.

İki devlet çözümünün geçerliliğini koruduğu noktalardan biri İsrail’in tarihi kaygısı olan, İsrail devletinin Yahudi devleti olma niteliğini korumasını garantilemesi olarak gözüktüyor fakat bu çözümün olanaksız gözüktüğü yer ise, İsrail yerleşimlerinin Filistin topraklarının bu denli içerisine geri dönüşsüz bir biçimde girerek kemikleşmiş olduğu gerçeği. 14 Nisan 2004’te dönemin Başkanı Bush ile İsrail Başbakanı Sharon’ın görüştüğü bir konferansta, Batı Şeria’daki yerleşimlerin kalıcı olduğu konusunda anlaşılmıştı. Güncel ve İsrail’in resmi kaynaklarına göre Batı Şeria’da 141 yerleşim yeri ve 230.000 yerleşimci varken, bağımsız kaynaklar 157 yerleşim yerinin inşa edildiğini ve düzinelerce ileri karakol bulunduğunu tespit eder. Görünen o ki hem İsrail yerleşimcileri hem de yerli Filistinliler birbirlerinde sökülemeyecek biçimde iç içe geçmiş durumdadır.

Ve ardından tek devlet...

Tarihsel tartışma

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, barış süreçlerinde genel olarak ne İsrail ne de Arap lobisinin gündeminde olan tek devlet çözümünün imkansız olması için normatif hiçbir neden bulunmadığı ortaya çıkıyor. Tek devlet çözümü karşısındaki muhalefetlerinde lobiler bir araya gelirken, Filistin ve İsraililerin aralarındaki tarihsel çatışma günümüzde de devam ediyor ve bu modelin niçin geçersiz olduğuna dair ikna edici fikirler öne sürülüyor. Fakat yine de, tek devlet çözümünün İsrail-Filistin çatışmasına neden olan münhasırlık güçlerinin antitezi olarak göz önünde bulundurulmaması için hiçbir neden yok. Başka türlü de, eğer yol haritası çökerse bu durumda yedek bir plan işlevi görecektir.

Öncesi ve sonrası: İsrail ve Nakba

1920'ler esnasında kimileri, etnik temelli devletleşme yerine Araplar ve İsraililer arasında işbirliği modelini öneriyordu. Bu düşüncenin en dikkate değer temsilcilerinden Brit Shalom (Barış Ahiti), “çift uluslu bir Arap-Yahudi devleti için yerel ve uluslararası düzeyde lobicilik yapan” bir kuruluş olmuştı. İsrail'in kuruluşunun arifesinde ortaya çıkan bu düşünce hattı günümüze kadar devam ediyor. Arap ve İsraililerin ortak devleti fikrini savunanlar, olur da iki etnisite birbirini dışlayan bir ayrışmaya giderse geleceğin çatışmalarla dolu olacağı yönünde, adeta günümüze kadar gelen şiddet sarmalına karşı uyarıyordu. Dolayısıyla yapılması gereken iki ulusal hareketin bir şekilde uzlaştırılması ve “ötekinin kendisine yapmasını istemeyeceği şeyi ötekine yapmama” ortak prensibi etrafında denklik, eşitlik ve tahakkümsüzlük üzerine kurulu bir ilişkinin tesis edilmesiydi. Bu görüşe göre Arap ve İsraili hareketleri birbirlerini dışlayıcı olmaktansa birbirlerini tamamlayıcı idi (H.M. Kalvaryski).

Kalvaryski, iki halkın da ortak kökenlerine vurgu yaparak ulusalcı hareketlerin ayrışmasının düzeltilmesi gereken tarihsel bir hata olduğunu belirtiyordu. Çözüm iki tarafın da toprak üzerindeki eşitliğinden geçiyordu. Bu eşitliği sağlamanın mekanizması ise hak ve sorumluluklar bazında iki etnik kimliğe de eşit ve aynı muameleyi yapacak bir devletin kurulmasıyla mümkündü. Öyle ki, bu olasılık dışında kalan ötekileştirmeye karşı uyarılar neredeyse günümüzü tasvir ediyordu.

Fakat bu tür fikirlerin karşısında iki tarafın da peşinde olduğu kuvvetli ulusal tasavvurlar bulunuyordu. Judah Magnes ise, Arap-İsraili işbirliğinin barış için “sadece gerekli olmakla kalmayıp aynı zamanda mümkün de” olduğu görüşündeydi. Fakat uluslararası alanda somutlaşan ve etnik kimliklerin bir aradalığı ile değil de aksine dışlanmasıyla sonuçlanan bu ulusal arayışlar kolonyal dönemin ürünleriydi. Magnes, Yahudi devleti iddiasından bir an önce vazgeçilmesi gerektiğini savunuyor, Yahudi ve Arapların ikisinin de eşit hakka sahip olduğunu, Yahudi iddiaları için olanaklı tek etik temelin eşit haklar, eşit ayrıcalıklar ve eşit sorumluluklardan geçtiğini ortaya koyuyordu. İsraili-Arap beraberliğinin ve aynı zamanda Yahudilerin muhafazasının etiği, o günün kolonyal düşüncesine daldırılmış belirgin Siyonist politikalarla zıtlık içerisindediydi. Magnes'in aklındaki, Yahudilerin Orta Doğu'da güven içinde yaşayabileceği bir ev kurarken ordaki yerli halkı (Araplar) tehdit etmeyen bir varoluşturdu.

İsrail'in Yahudi devletindeki ısrarı tarihsel olarak, bağımsızlığını ilan etmesinden önceki Siyonist "uyanış" anlatısına dayanıyor. Hannah Arendt bu anlatıya "fanatizm ve histerinin ifadesi" diye isim verir ve şiddetle arasındaki bağı karşı uyarır. Bunun yerine itidal ve şiddetsizlik çağrısı yapan Arendt, Siyonizm'in içinde terör ve totaliterliğin yükselişinin sessizce kabul edilip onaylandığından yakındır. Uyanış anlatısının etkisindeki Yahudiler arasında etkin olan şu önermelere dikkat çeker; "son birkaç yüzyıl boyunca biriken Yahudi deneyimi sonunda bizi uyandırdı ve artık kendi çıkarlarımızı gözetmeliyiz, herkes bize karşı; Büyük Britanya anti-semitik; ABD emperyalist; son kertede sadece ama sadece kendimize güvenebiliriz, yolumuza çıkan herkesi hain olarak görürüz" vb. Zamanındaki diğer düşünürler gibi Yahudi ve Arapların aynı topraklar üzerindeki partnerliği çağrısında bulunan Arendt Yahudi liderlere etik felaketine karşı ihtarda bulunuyordu. Neticede Arendt'in düşüncelerinden etkilenecek meydana gelen bir cemiyet, ulus-kurmanın etnik çatışmalarla sonuçlanacağını bildiği için, iki farklı halkın "kendi kaderlerini tayin" arayışından doğan bölünmüşlüğü ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Arendt:

"Bu kadar küçük bir ülkenin parçalara ayrılması en iyi ihtimalle çatışmanın taş kesilmesi anlamına gelecektir, ki bu da iki halk için de durdurulmuş gelişme ile sonuçlanır; en kötü ihtimalle de iki tarafın da daha fazla savaş için hazırlanacağı geçici bir aşamaya geldiği anlamına gelir. Kısa süre önce Dr. Magnes tarafından da desteklenen federal devlet alternatifi ise, çok daha gerçekçidir. İki farklı halk için ortak bir devlet kursa da, çoğunluk-azınlık şeklindeki sorunlu ama tanımı gereği çözümsüz olan kümelenmeden kaçınıyor. Dahası, federe bir yapı, Yahudi-Arap topluluk konseylerine dayalı olacağından Yahudi-Arap çatışması en alt seviyeden, ümit veren yakınlık ve komşuluk seviyelerinden itibaren çözülecektir. Son olarak federal devlet, daha sonrasında Yakın Doğu ve Akdeniz bölgesi içinde ortaya çıkabilecek daha büyük bir federe yapı için sıçrama tahtası işlevi görebilir...Henüz çok geç değil."

Tek devlet çözümü, İsrail'in kurulmasıyla ortadan kalkmadı ancak 1948 savaşı ve 49'da gelen mübareke Orta Doğu'nun siyasi zeminini tamamen değiştirdi. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulmasının ardından vahim 1967 savaşıyla Filistinliler kendileri Arap ve Yahudilerin bir arada eşit hak ve özgürlüklerle yaşayabileceği bir devlet talebinde bulunmaya başladılar. Ancak bu arayışları İsrail'in Batı Şeria ve Gazze istilası öncesindeydi.

Güncel durum

Barış süreçlerinin merkezinde yer almış iki devlet çözümüne belirgin eleştirilerden biri, bu çözümün uygulamasının mümkün olmadığını söyleyen İsrail hükümet yetkilisi Meron Benvenisti'den gelmişti. Benvenisti, yapılması gerekenin bireysel ve kolektif eşitlik çerçevesinde tek bir rejim kurulması olduğunu savunuyordu. Benvenisti'nin düşüncelerinin ilginçliği, İsrail-Filistin sorununa uzaktan geliştirilen bir çözüm önerenlerin aksine, İsrail ve Filistin halklarının iç içe geçmişliğini birince elden yaşamış birinden gelmesiydi.

Her ne kadar İsraili ve Filistinliler de bir arada varoluşu arzulasalarda, birçoğu hala ulusal isteklerini koruyor. Fakat Filistin devletinin kurulması, materyel anlamda daha az donanımlı Filistin halkının ortasında açıkça daha kuvvetli olan İsrail devletinin durduğu gerçeğini yansıtacak. Filistin Otoritesi'nin bazı üyeleri Filistin devletinin kurulması durumunda mütemadiyen İsrail'e kıyasla daha alt bir seviyede yaşayacaklarını tahmin ediyorlar. Filistin'in devletleşmesi amacından bu nedenle vazgeçilmesi gerektiğini savunan Filistinli yetkili Hani al-Masri, "1967'de işgal edilen bölgede bir Filistin devleti kurma fikrinden vazgeçmeli ve Filistin'in tamamında Yahudi, Müslüman ve Hıristiyanların bir arada eşitçe yaşadığı demokratik bir devlet oluşturmalıyız" demişti. Raja Halwani ise, "Filistin'i paylaşmak iki kötülüğün daha küçük olanına kanaat getirmek değil, aksine çatışmaları düşünecek olursak en yüksek iyiliğin ta kendisidir" şeklinde konuşmuştu. Tek devlet çözümünün hem İsrail hem de Filistin ulusalcılığının tam karşısında durduğu açıkken, aynı zamanda barışın da tesis edilmesini sağlayabilecek tek çözüm gibi durmaktadır. Bu anlamda İsrail'in önündeki seçenekler, Filistinlilerin meşru bir toplumsal, siyasi ya da ekonomik varlığının son bulması – yani siyasi kırım, veya daha büyük bir demokratik devletin içine alınması gibi gözükmemekte.

Yahudi devleti ve Filistin ulusalcılığının son bulması her ne kadar travmatik olacak gibi gözükse de Edward Said, bunca zaman çekilen ızdırap ve acılardan sonra iyileşme sürecini başlatabileceği görüşünde. Said:

"Belli ki, İsraili Yahudilere ayrıcalık tanıyan bir sistem ne tamamıyla homojen bir Yahudi devleti isteyenleri ne de orda yaşayan fakat Yahudi olmayanları tatmin edecek. ... İsraili Filistinliler ise zaten ülkelerinde olduklarına inanıyor ve eğer ayrı bir Filistin devleti kurulursa oraya taşınmaktan bahsetmek bile istemiyorlar. ... Bir Arap halkı olarak Filistinlilerin... Arap ve İslam dünyasının

bir parçası olarak Arap kimliklerini korumak istedikleri de açık. Sorun şu ki Filistinlilerin kendilerini ayrı bir Filistin devlette tayin etmeleri, tıpkı İsrail ve işgal altındaki topraklarda demografik olarak karışmış, geri dönüşsüz bir biçimde bağlanmış olan Arap ve Yahudi nüfuslarının birbirlerinden ayrılması prensibi kadar imkansız. Bence esas soru, onları birbirlerinden ayırma yöntemleri bulmakta ısrarcı olmak değil, fakat bir arada adil ve barışçıl bir hayat sürdürmelerinin mümkün olup olmadığıdır.”

Arap lobisine gelecek için stratejiler

AIPAC güçlüğü

Tek devlet çözümünün uzun bir geleneğe dayandığı ortaya çıkıyor ancak iki devlet çözümünün sahip olduğu formel desteğe sahip olmadığı da anlaşılıyor. Arap lobisi sayılabilecek kuruluşların temel varoluş amacı hakların kazanımı olduğu için, çözümün kaç devlet içerdiğinden bağımsız olarak iki modelin de barışı tesis etmek için sağlamak durumunda olduğu koşullara tekabül ediyor. Dolayısıyla Arap lobisinin konumu iki çözüm modeline de yakın.

Arap lobisi çözüm için çalışmalarında İsrail lobisinin teşkil ettiği engelleri aşmadığı takdirde kamuoyu ve siyasetçilere olan erişimini kullanarak, Filistinli eşitliğinin *İsrail’de* sağlanması için çalışırken (bir devlet çözümü), bir yandan da siyasetçilere ABD’nin iki devlet çözümündeki kararlılığını sürdürmesi yönünde baskı kurabilir. İsrail’in kendi kuruluş duyurusunun, İsrail devletinin Arap halkının da tam vatandaşlık ve kurumlarında temsiliyet temeli üzerine barışın korunmasına katkıda bulunması için çağrıda bulunulmakta. Arap lobisi, İsrail’in temelindeki bu ilkelere başvurarak kamuoyu yaratabilir.

Bu bağlamda tek devlet çözümüne karşın Arap lobisi içerisinde yükselen ciddi bir muhalefet olsa da, barışın tesis edilmesi için Arap lobisinin *stratejisiyle* ilgili olarak önemli bir yeri olabilir.

Böylesi bir pozisyon Filistinli-Yahudi eşitliği yönünde kamuoyunu ikna kabiliyetinin yanı sıra AIPAC ve ilişkili aktörleri 1967 işgalinden beri bildikleri bir gerçeğe hesaplaşmalarına da itebilir; Yahudi devletinin sürdürülebilirliği Filistin sorununun çözümüne bağlı.

Sonuç olarak Arap lobisi, her ne kadar İsrail lobisine nispeten daha kuvvetsiz bir durumda da olsa, ABD kamuoyuna yönelik çok önemli bir güce sahip. Arap lobisi kolektif olarak İsrail-Filistin sorununa bir çözüm öneren tek grup ve

önerdikleri çözüm ise ilgili tüm taraflarca oybirliğiyle destek görüyor. Neticede kamuoyu bir soruna çözüm öneren gruba, çözümü erteleyip duran bir gruba kıyasla daha yakın duracaktır. Ve ABD politikasının aldığı şekil ile kamuoyu algısı arasında yakın bağlar olduğu geçtiğimiz bölümlerde gözler önüne serilmiştir.

Sonuç

ABD kendisini Taliban'ın Afganistan'da iktidardan düşürülmesi ve Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesinden yıllar sonra bir çıkmazda buldu ve artık bir yön değişikliği gerekiyor. Bu da ancak İsrail-Filistin sorununun çözümü ve barışın getirilmesi için hakikaten uğraşılmasıyla gerçekleşir. Aksi takdirde Arap-İslam dünyasındaki şiddetin köklerinin her yana yayılması tehlikesiyle karşılaşabiliriz. Böylesi hakiki bir uğraşın sadece ABD ulusal çıkarları değil aynı zamanda adaletin talebiyle de aynı doğrultuda olması lazım. ABD dış politikası iki devlet çözümünde anlaştığına göre bu ikisinin birbirini illa ki dışladığı söylenemez. Ancak İsrail, herhangi olası bir Filistin devletini oluşturacak toprak unsuru üzerindeki işgalini konsolide ettiği müddetçe bu çözüm için vakit azalıyor.

Uluslararası toplum, Orta Doğu, Kuzey ve Sahra altı Afrika, Avrupa, Güney ve Doğu Asya ülkelerinin hepsi İsrail-Filistin sorununa bir çözüm istiyor. Politikalarıyla ilgili görüşler ne olursa olsun Bush, Orta Doğu'da demokrasi geliştikçe terörün azalacağını öne sürerken şu konuda haklıydı; haksızlıkları hakiki bir demokratik sistem aracılığıyla ifade edebilme yeteneği sahiden şiddete başvurma ihtiyacını ortadan kaldırıyor. Dolayısıyla Filistin sorunun çözülmesinin bütün dünya için anlamı büyük. Filistinlilerin demokratik bir sistemi deneme şansları olmalı.

Fakat son kertede, İsrail lobisinin engellemeleri özellikle de Arap lobisini teşkil eden unsurların denetiminden bağımsız bir biçimde sürdükçe böylesi bir çözüm gelmeyecek gibi gözüküyor. İsrail lobisinin durdurulması için demokrasinin sınırlarının daraltılması gerekeceğinden, buna karşın çoğulcu bir demokrasiyi hem usul hem de esasta koruyabilmek için geriye kalan tek seçenek İsrail lobisinin rakiplerini kuvvetlendirmek oluyor. Bunun gerçekleşebilmesi için de

Arap lobisinin bugüne dek oynadığı ve ileride oynayacağı rolü iyi anlamak gerekiyor. Başkan Jimmy Carter, hükümetlerinin Filistin devleti konusunda doğru yolda olup olmadığına emin olmak için halkın ne yapması gerektiği sorulduğunda, “Sesinizin duyulmasını sağlayın, çekingenlik etmeyin, haklarınızı savunun ve kimsenin sizi itip kakmasına izin vermeyin” demişti. Bunun artık vakti gelmiştir. Barışı elde etmek için hiçbir zaman geç değildir.